

บทที่ 3
เศรษฐกิจจีนในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์
: สมัยอาณาจักรที่ 2
(ค.ศ. 581 – 1368)

1. เศรษฐกิจสมัยราชวงศ์สุย (Sui Dynasty, ค.ศ. 581 – 618)

ในปี ค.ศ. 589 เป็นปีที่สิ้นสุดแห่งการแตกแยกของจีนซึ่งกินเวลา 369 ปี เมื่อหยางเชียน (Yang Chien) ผู้ก่อตั้งราชวงศ์สุยใน ค.ศ. 581 สามารถเอาชนะราชวงศ์เฉินซึ่งเป็นราชวงศ์สุดท้ายในภาคใต้ได้สำเร็จ และสามารถรวมจีนเข้าเป็นอันเดียวกันได้อีกครั้งหนึ่ง หยางเชียนหรือจักรพรรดิสุยหวังตี้หรือเวนต์ี้ (Sui Wen Ti, 589-604) ได้ตั้งเมืองฉางอันเป็นเมืองหลวงราชวงศ์นี้แม้จะอายุสั้น ก็มีจักรพรรดิปกครองเพียง 2 พระองค์ แต่ก็ได้สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่จีนมากพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการริเริ่มโครงการขุดคลองหลวงใหญ่ (Grand Canal) ที่มีชื่อเสียง

1.1 ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจโดยทั่วไป

ในรัชสมัยของจักรพรรดิสุยหวังตี้ พระองค์ได้รับแรงในการพัฒนาประเทศอย่างขนานใหญ่ โดยการปรับปรุงระบบเศรษฐกิจที่เสื่อมโทรมในยุคของการแตกแยก ทรงแก้ไขปัญหาราชาขาดแคลนอาหารด้วยการสร้างขังฉางเก็บผลผลิตไว้ทั่วประเทศ ซึ่งนับเป็นโครงการที่บรรลุผลสำเร็จที่สุดโครงการหนึ่งของราชวงศ์สุย นอกจากนี้โปรดให้มีการลดภาษี ลดแรงงานเกณฑ์ ทำการสำรวจซื้อผู้เสียภาษี เป็นต้น ที่สำคัญคือในสมัยราชวงศ์สุย ระบบนาเกลือได้กลายเป็นรากฐานทางการเงินของรัฐ และถูกนำไปใช้ทั่วประเทศ รัฐยังกำกับการบอครัวที่ยิ่งใหญ่ปฏิบัติตามระบบนี้โดยกำหนดให้การครอบครองของพวกเขาเป็น “ที่ดินประจำยศ” (rank lands) โดยตีตารางเป็นลำดับลงมาจากจำนวนสูงสุดสำหรับตำแหน่งสูงสุดคือประมาณ 1,370 เอเคอร์ (Fairbank and Reischauer, 1978, pp. 100-101.) นอกจากนี้ยังมีการแบ่งที่ดินให้ชาวนาตามความจำเป็น โดยมีกำหนดระยะเวลาและหลักการก็เหมือนกับราชวงศ์วุ่ยเหนือ ผลก็คือการผลิตการเกษตรได้เพิ่มขึ้น จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเช่นกัน ระบบเงินตราถูกปรับปรุง และมาตรฐานชั่ง ตวง วัด ถูกนำมาใช้ตลอดทั่วประเทศ

นอกจากนี้จักรพรรดิฮวงตี้ ยังทรงสนับสนุนการค้าขาย โปรดให้สร้างเมืองขึ้นที่หยางโจว เป็นเมืองท่าภายในปากแม่น้ำแยงซี และการรวมจีนภาคเหนือและภาคใต้ ได้ก่อให้เกิดตลาดใหม่ๆ รวมทั้งทรงสนับสนุนพวกช่างฝีมืออีกด้วย ฉะนั้นงานฝีมือและการค้าจึงเจริญก้าวหน้าทำให้ตอนปลายศตวรรษที่ 6 ท้องพระคลังมีเงินทองเพียงพอแก่ความต้องการในการบริหารประเทศ

1.2 การจัดตั้งระบบยุ้งฉางทั่วประเทศ (Granary System)

โครงการทางเศรษฐกิจที่นับว่าสำคัญในสมัยราชวงศ์สุยก็คือ โครงการจัดตั้งระบบยุ้งฉางสำรองพืชผลทั่วประเทศ เพื่อป้องกันการขาดแคลนอาหาร หลักการก็คือชาวนาแต่ละคนต้องจ่ายภาษีของพวกเขาเป็นผลผลิต ซึ่งถูกกำหนดโดยขนาดของพืชผลที่เก็บเกี่ยวได้จริงแต่ละปี ในปีที่ดินฟ้าอากาศดีเมื่อผลผลิตมีมากอัตราภาษีอาจสูงถึง 75 % ของพืชผลที่เก็บเกี่ยวได้แต่ในปีที่ดินฟ้าอากาศเลว ก็จ่ายเพียงเล็กน้อยหรืออาจไม่ต้องจ่ายเลย ในกรณีหลังรัฐบาลก็จะนำเอาพืชผลที่สำรองไว้ออกขายในตลาดเสรี ปริมาณที่นำออกขายขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดและความจำเป็นที่แท้จริง จุดประสงค์ของวิธีนี้เพื่อป้องกันการขึ้นลงของราคาธัญพืช กลไกดังกล่าวนี้รู้จักกันในฐานะระบบสำรองพืชผลในระดับปกติ (Ever-normal granary system หรือ Ch'ang-p'ing ts'ang) หรือพูดง่าย ๆ ก็ระบบยุ้งฉางหลวง ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมและดำเนินการโดยรัฐบาลกลาง จุดมุ่งหมายเพื่อรักษาเสถียรภาพของราคาธัญพืช อีกระบบหนึ่งเรียกว่าระบบยุ้งฉางเพื่อการบรรเทาทุกข์หรือของชุมชน (Communal หรือ relief granary) หน้าที่พื้นฐานของยุ้งฉางนี้ก็คือการบรรเทาทุกข์ระหว่างช่วงเวลาที่เกิดทุพภิกขภัยอยู่ภายใต้การควบคุมและดำเนินการของชุมชนหรือท้องถิ่น (Dun Jen Li, 1978, p. 164.)

ใน ค.ศ. 583 หยางเชียนได้สั่งให้จัดตั้งยุ้งฉางหลวงในเมืองใหญ่ๆ ตามแม่น้ำหวงเหอ และเมืองขึ้นที่สำคัญ 17 ปีต่อมาคือในปี ค.ศ. 606 จักรพรรดิฮวงตี้ (Sui Yang-ti, 605-618) ได้เริ่มสร้างฉางเก็บธัญพืชที่ใหญ่ที่สุด 2 แห่งคือ The Lo'kou Granary ทางตะวันออกเฉียงใต้ของกังเสียน (มณฑลเหอหนาน) และ The Lo Granary ทางเหนือของลั่วหยาง ยุ้งฉางแรกมีปริมาตรวัดได้ 7 ไมล์ และบรรจุธัญพืช 3,000 ถัง (bins) แต่ละถังมีความจุ 8,000 หาบ (532 ตัน) ยุ้งฉางหลังเล็กกว่าคือมีความจุเพียง $\frac{1}{10}$ เมื่อรวมกันแล้ว 2 ฉางนี้มีความจุธัญพืช 26 ล้านหาบ (1,729 พันตัน) ใน ค.ศ. 618 เมื่อจักรพรรดิฮวงตี้สวรรคต พืชผลที่บรรจุเก็บอยู่ในฉางเหล่านี้และยุ้งฉางหลวงอื่น ๆ กล่าวได้ว่ามีจำนวนมากเพียงพอกับความต้องการของจักรวรรดิเป็นเวลา 50 ปีหรือมากกว่า (Dun Jen Li, 1978, p. 164.)

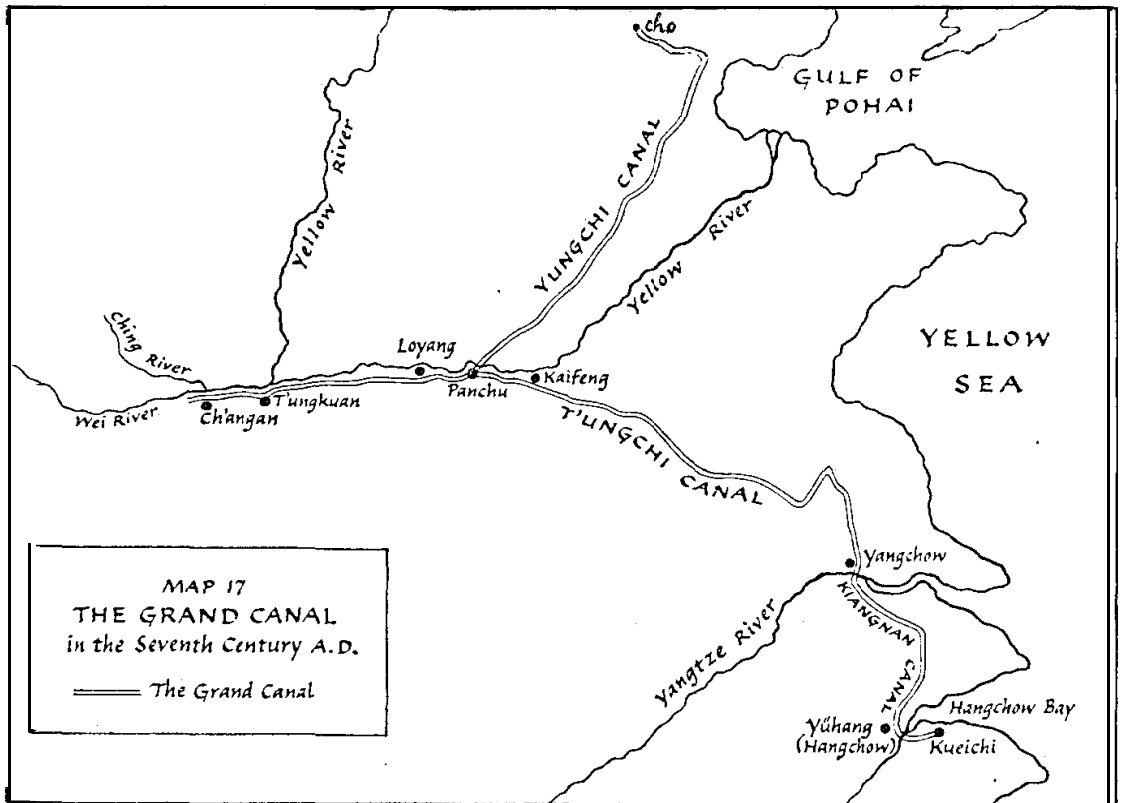
ส่วนยุ่งฉางของชุมชนเพื่อการบรรเทาทุกข์ ได้ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยราชวงศ์สุยใน ค.ศ. 585 แต่ในปีเมื่อถึงฤดูการเก็บเกี่ยวเมื่อจ่ายภาษีเป็นพืชผลแล้ว จะมีการเรียกเก็บเพิ่มอีกจำนวนหนึ่งซึ่งไม่มากกว่า 1 หาบต่อครัวเรือนผู้เสียภาษี รัชบุษ เหล่านี้ถูกจัดเก็บเข้าสู่ยุ่งฉางของชุมชน โดยมีหัวหน้าคือผู้จัดการท้องถิ่นทำหน้าที่เป็นสมุหบัญชีด้วย ในช่วงที่เกิดการขาดแคลนจากการที่การเก็บเกี่ยวไม่ได้ผล • รัชบุษ เหล่านี้จะถูกแจกจ่ายในหมู่คนยากจนโดยไม่คิดมูลค่า ในขณะที่ยุ่งฉางหลวงจะนำรัชบุษที่เก็บไว้ออกขาย ณ ราคาตลาดหรือต่ำกว่าราคาตลาดเพื่อรักษาเสถียรภาพของราคา สำหรับยุ่งฉางเพื่อการบรรเทาทุกข์นี้สามารถช่วยบรรเทาผลกระทบของทุพภิกขภัยไว้อย่างน้อยที่สุดก็ช่วง 2 ปีหรือกว่านั้น แต่ถ้การเก็บเกี่ยวไม่ได้ผลต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลานานมาก รัชบุษที่สำรองไว้ก็คงไม่เพียงพอเมื่อนั้นความยากลำบากอย่างร้ายแรงก็จะเริ่มขึ้น (Dun Jen Li, 1978, pp. 164-166.)

1.3 การขุดคลองหลวงใหญ่ (The Grand Canal)

ผลสำเร็จประการที่ 2 ของราชวงศ์สุยก็คือ การขุดคลองใต้พิสุจน์ให้เห้นว่ามีความสำคัญอย่างมากในการเชื่อมจินภาคเหนือและภาคใต้เข้าด้วยกัน ด้วยการขุดคลองเชื่อมแม่น้ำเหลือง แม่น้ำแยงซี และแม่น้ำหวาย เข้าด้วยกันทำให้การคมนาคมติดต่อสะดวกขึ้น โดยเฉพาะภาษีพืชผลส่วนใหญ่มาจากแหล่งผลิตอาหารทางภาคใต้ ซึ่งแต่ละปีมีส่วนเกินพอที่จะสนองความต้องการของท้องถิ่นที่ผลิตได้น้อยเช่นจินภาคเหนือ เนื่องจากยังไม่มีเส้นทางน้ำตามธรรมชาติระหว่างภาคเหนือและภาคใต้ในการขนส่งภาษีพืชผลดังกล่าว ด้วยเหตุนี้จักรพรรดิสุยหย่งตี้จึงได้เริ่มการขุดคลองขึ้น ซึ่งต่อมารู้จักกันในนามของคลองหลวงใหญ่หรือ Grand Canal การขุดคลองนี้จัดเป็นหนึ่งในบรรดางานสาธารณประโยชน์ที่ใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์เทียบได้กับการสร้างกำแพงเมืองจีน

ใน ค.ศ. 584 หยางเซียนได้ขุดคลองสายแรกของราชวงศ์สุย คลองนี้เป็นเส้นทางน้ำเชื่อมระหว่างฉงกวน (บนชายแดนเหอหนาน – สันซีปัจจุบัน) กับฉางอัน ระยะทางประมาณ 100 ไมล์ ต่อมาในสมัยสุยหย่งตี้ก็ได้ขุดคลองหลวงใหญ่ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ทั้งหมดเชื่อมโยงเส้นทางเหนือ – ใต้โดยทั่วไป เริ่มจากส่วนกลาง (Central section) ก็คือคลองตุงชี่ (T'ungchi Canal) สร้างใน ค.ศ. 605 เชื่อมเมืองขึ้นทางใต้ของแม่น้ำเหลืองกับเมืองขึ้นทางเหนือของแม่น้ำแยงซีคือหยางโจว ดังนั้น เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่เส้นทางน้ำได้ถูกสร้างขึ้นระหว่างที่ราบของแม่น้ำที่สำคัญที่สุด 2 สายในจีน คลองสายนี้มีความกว้าง 40 ก้าว ตามฝั่งคลองก็มีทางหลวงของรัฐและมีการปลูกต้นหลิวทั้ง 2 ข้างทาง ใน ค.ศ. 608 ได้เริ่มขุดคลองส่วนเหนือ (northern section) ก็คือคลองยุงชี่ (Yungchi Canal) จากเมืองปิ่นจูบนฝั่ง

แม่น้ำเหลืองไปยังเมืองโซไคใกล้กรุงปักกิ่งปัจจุบัน เพื่อส่งเสบียงให้กองทัพในสงครามกับเกาหลี โครงการช่วงนี้ได้เกณฑ์แรงงานคนมาใช้กว่า 1 ล้านคน ใน ค.ศ. 610 เริ่มขุดคลองส่วนใต้ (southern section) คือคลองเกียงหนาน (Kiangnan Canal) ซึ่งเริ่มจากเมืองซินเกียงบนฝั่งแม่น้ำแยงซีและได้ขยายไปทางใต้ถึงเมืองหังโจวบนฝั่งแม่น้ำเฉียนตง (ที่ราบตอนใต้ของแม่น้ำซีเกียง) ด้วยความสำเร็จของคลองหลวงใหญ่ ผลผลิตจากจีนภาคใต้สามารถขนส่งโดยทางเรือไปยังจีนภาคเหนือเป็นระยะทางประมาณ 900 ไมล์ (Dun Jen Li, 1978, pp. 166-168.) ดังนั้นถึงแม้ระบบคลองมีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์โจวก็ตาม แต่ก็ยังไม่เคยมีระบบการขนส่งทางน้ำที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่มีขนาดเปรียบเทียบได้เช่นนี้มาก่อน

ส่วนหนึ่งของระบบคลองที่ยิ่งใหญ่ระหว่างหัวใจกับฉางอัน เรียกได้ว่าเป็นคลองหลวงใหญ่สายแรก เพื่อให้แตกต่างกับคลองหลวงใหญ่สมัยใหม่หรือสายที่ 2 ระหว่างเมืองหัวใจกับปักกิ่ง คลองทั้ง 2 สายนี้ทับกันไปทางเหนือจนกระทั่งถึงแม่น้ำหวย แต่ตอนเหนือของคลองหลวงใหญ่สายที่ 2 ได้ขุดต่อในสมัยราชวงศ์หยวน

อย่างไรก็ตามแม้คลองหลวงใหญ่จะมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ ช่วยทำให้การค้าระหว่างจีนภาคเหนือและภาคใต้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่การหักโหมในการก่อสร้างด้วยการเกณฑ์แรงงานคน ก่อให้เกิดความไม่พอใจโดยทั่วไป ทั้งนี้จากบันทึกของนักประวัติศาสตร์กล่าวว่า ในการขุดคลองช่วงหนึ่ง ๆ นั้นต้องเกณฑ์ชายอายุตั้งแต่ 15 – 50 ปีมาทำงาน ถ้าใครท้งานโทษถึงประหารชีวิต ฉะนั้นจึงใช้แรงงานขุดคลองถึง 3.6 ล้านคน ส่วนครอบครัวที่อยู่ในบริเวณก่อสร้างก็มีหน้าที่จัดหาอาหาร และดูแลช่วยเหลืองานก่อสร้าง ผู้บิดพริ้วจะถูกทำโทษ ซึ่งเมื่อรวมคนทั้งหมดในงานนี้มีจำนวนถึง 5,430,000 คน (คาร์ริงตัน กู๊ดริช, 2527, หน้า 65)

จากการที่จักรพรรดิทั้ง 2 องค์ต่างพยายามริบแรงในการพัฒนาและส่งเสริมความเจริญให้แก่ประเทศอย่างรวดเร็ว จึงต้องใช้จ่ายทั้งทางด้านการเงินและกำลังคนมาก ประกอบกับมีสงครามไม่สิ้นสุด รัฐจึงต้องเกณฑ์แรงงานและเก็บภาษีอย่างหนัก ทำให้ประชาชนขาดความนิยม หลัง ค.ศ. 610 มีสัญญาณชี้ให้เห็นความเสื่อมของราชวงศ์ เช่น ภาษีและการเกณฑ์แรงงานได้เพิ่มขึ้นเกินกว่าที่จะทานทานได้ การจลาจลได้เกิดขึ้นทั่วประเทศ ประกอบกับทฤษฎีขงจื๊อได้เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งภายหลังจากภาวะน้ำท่วมที่ลุกลามไปทั่วขานตุง เหอเป่ย์ และเหอหนาน ที่ซึ่ง “คนต้องกินเปลือกต้นไม้และได้ขายตนเองลงเป็นทาสเป็นจำนวนที่ไม่อาจนับได้” (Dun Jen Li, 1978, p. 169.) ใน ค.ศ. 618 จักรพรรดิถูกหัวหน้ากบฏปลงพระชนม์ราชวงศ์สุยจึงหมดอำนาจไปทั้ง ๆ ที่มีอายุเพียง 30 กว่าปี จึงมีผู้กล่าวถึงระยะที่ราชวงศ์สุยปกครองประเทศว่า “เป็นเพียงช่วงเวลาที่นำเงินไปสู่การรวมเป็นปึกแผ่นอีกครั้งหนึ่งเท่านั้นเอง” (อรจินท์ พงษ์ภักดี, 2521, หน้า 171) หลังจากราชวงศ์สุยหมดอำนาจ หลี่หยวน (Li Yuan) หัวหน้ากบฏจึงตั้งตัวเป็นจักรพรรดิที่ฉางอัน สถาปนาราชวงศ์ถังขึ้นปกครองจีนแทนเมื่อวันที่ 11 เมษายน ค.ศ. 618

2. เศรษฐกิจสมัยราชวงศ์ถัง (T'ang Dynasty, ค.ศ. 618 – 906)

ผู้ก่อตั้งราชวงศ์ถังคือ หลี่หยวน ใน ค.ศ. 618 ภายใต้อาณัติสนับสนุนของบุตรชายคนที่ 2 คือ หลี่ชื้อหมิน (Li Shih-min) ได้ทำการกบฏขับไล่จักรพรรดิสุยหย่งตี้ และสถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดิทรงพระนามว่าจักรพรรดิถังเกาสู่ (T'ang Kao Tsu, 618-627) และในเวลาที่ราชวงศ์ถังขึ้นปกครองประเทศนั้น จีนได้รวมกันเป็นปึกแผ่นอีกครั้งหนึ่งแล้ว ดังนั้นการ

ปรับปรุงประเทศในด้านต่าง ๆ จึงสะดวกโดยอาศัยผลได้จากที่ราชวงศ์สุยได้เริ่มไว้ โดยเฉพาะในรัชสมัยจักรพรรดิถังไต้จง (T'ang T'ai-tsung, 627-649) และจักรพรรดิซวนจง (Hsuan-tsung, 712-756) ชาวส่วนใหญ่ได้รับที่ดิน งานชลประทานได้รับการพัฒนา และเศรษฐกิจชนบทเจริญมั่งคั่งอีกครั้งหนึ่ง โดยส่วนรวมยุคนี้นับว่าเป็นยุคแห่งความเจริญสูงสุดของจีนโดยเฉพาะในด้านการทหาร เศรษฐกิจ ศิลปวิทยาการ และการค้าขายกับต่างประเทศ กล่าวได้ว่าประมาณกลางศตวรรษที่ 8 เป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงจากสมัยโบราณเริ่มเข้าสู่สมัยใหม่ระยะแรก

ราชวงศ์ถังได้นำเอาวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ได้ผลในสมัยราชวงศ์สุยเหนือและสุยมาซึ่งปรับปรุงระบบเศรษฐกิจของประเทศ ให้ความสำคัญในเรื่องที่จะเก็บภาษีให้ได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย รวมทั้งทำการปฏิรูปที่ดินโดยออกกฎหมายควบคุมเกี่ยวกับการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ป้องกันการกว้านซื้อเพื่อให้ชาวนาได้มีที่ทำกินโดยทั่วถึงกัน ที่ดินซึ่งทิ้งว่างเปล่าอยู่ระหว่างสงครามกลางเมืองก็นำมาจัดสรรปันส่วนใหม่ แต่อย่างไรก็ตามพวกขุนนางก็มีที่ดินเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ชาวนารับภาระภาษีหนักกว่ากลุ่มอื่นแม้จะมีการแก้กฎหมายถึง 2 ครั้งในปี ค.ศ. 766 และ 780 เพื่อให้พวกที่มั่งคั่งแบ่งเบาภาระไปแต่ก็ไม่ได้ผล ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

2.1 การเกษตร : ระบบที่ดินและระบบภาษี

เนื่องจากเศรษฐกิจส่วนใหญ่ของจีนขึ้นอยู่กับเกษตรกรรม ดังนั้นการปฏิรูปที่ดินจึงเป็นเรื่องที่สำคัญในทุกยุคทุกสมัยเสมอ ในสมัยราชวงศ์ถังก็ได้รับมรดกตกทอดคือระบบนาเฉลี่ยของราชวงศ์สุยเหนือมาซึ่ง และได้กลายเป็นรากฐานทางการเงินที่สำคัญคือเป็นวิธีการหารายได้เข้ารัฐได้มากวิธีหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามในการนำระบบนี้มาใช้ก็ได้มีการปรับปรุงแก้ไข เช่นในสมัยสุยได้นำระบบนี้มาบังคับใช้ทั่วประเทศและเป็นไปอย่างรุนแรง และเมื่อนำมาใช้ในสมัยถึงนั้นครอบครัวที่ยิ่งใหญ่และข้าราชการได้ถูกทำให้กลมกลืนเข้าไปในระบบนี้ โดยกำหนด “ที่ดินประจำยศ” (rank lands) และ “ที่ดินประจำตำแหน่ง” (office lands) ให้ในขนาดต่าง ๆ กันตามตำแหน่งที่เป็นอยู่ องค์กรของรัฐบาลท้องถิ่นก็ได้รับการสนับสนุนโดย “นาประจำสำนักงาน” (office field) ที่ได้กำหนดให้เช่นเดียวกัน (Fairbank and Reischauer, 1978, p. 101.) ในสมัยถึงตอนแรกระบบการจัดสรรที่ดินหรือระบบนาเฉลี่ยที่นำมาใช้บังคับตามกฎหมายที่ดิน ค.ศ. 624 (Land law of 624) ได้กำหนดว่าชายที่บรรลุนิติภาวะทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 18 – 59 ปี (บางตำราว่า 15 บางตำราว่า 18, 21 ปี) จะมีสิทธิได้รับที่ดินประมาณ 1 ไร่ หรือ 100 โหม่ว และในจำนวนนี้เป็นที่ดินที่เป็นมรดกได้ประมาณ 1 ใน 5 คือ 20 โหม่ว ซึ่งถือครอบครองเป็นกรรมสิทธิ์ถาวรสำหรับเป็นที่ดินปลูกต้นหม่อน นอกนั้นเมื่อถึงแก่กรรมจะต้องส่งคืนให้แก่รัฐเพื่อนำไปจัดสรรใหม่ สำหรับบุคคลพิการได้รับที่ดินประมาณ 40 โหม่ว และสำหรับหญิงหม้ายจะได้รับที่ดินประมาณ 30 โหม่ว (Fairbank and Reischauer, 1978, p. 101.)

และ Dun Jen Li, 1978, p. 181.) และชนอื่น ๆ จะได้รับในจำนวนน้อยลงเช่นเดียวกัน ในกรณีที่ย้ายไปอยู่เมืองอื่นก็จะได้รับที่ดินใหม่ตามความเหมาะสมของท้องถิ่น สำหรับผู้ที่ยากจนมากจนไม่สามารถทำศพญาติได้ก็ได้รับอนุญาตให้ขายที่ดินที่เป็นมรดกนั้นได้ (ล. เสถียรสุด, 2516, หน้า 145)

บนพื้นฐานทางเศรษฐกิจเช่นนี้เพื่อเป็นการตอบแทน ผู้ที่ได้รับที่ดินดังกล่าวจะต้องส่งมอบผลผลิตที่ได้จากที่ดินนั้น ๆ เป็นภาษีให้แก่รัฐในรูปของข้าวเปลือกตามที่กำหนดไว้แน่นอนตายตัวจำนวนหนึ่ง คือต้องเสียข้าวเปลือกปีละ 200 ลิตรต่อที่ดินประมาณ 100 โหม่ว เรียกว่าค่าเช่า และต้องส่งมอบผ้าไหมหรือผ้าป่านที่มีความกว้างยาวแน่นอนคือผ้าไหม 6 เมตร และผ้าป่าน 7 เมตรเรียกว่าภาษีหรืออาจใช้ไหมหรือเส้นป่านโดยถือน้ำหนักเป็นเกณฑ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของผ้าที่ผลิตในภูมิภาคนั้น นอกจากนี้จะต้องสละแรงงานเกณฑ์ให้แก่รัฐบาลกลางเป็นเวลา 20 วันต่อปีถ้าเป็นปีอธิกมาสเพิ่มอีก 2 วัน และต้องเสียสละแรงงานให้แก่หน่วยงานของรัฐบาลท้องถิ่นอีกระยะเวลาหนึ่ง อย่างไรก็ตามการใช้แรงงานเกณฑ์นี้บางครั้งอาจเปลี่ยนเป็นภาษีใช้ผ้าหรือเงินแทนก็ได้ นั่นคือผู้ที่ไม่สมัครจะเกณฑ์แรงงานก็ต้องเสียผ้าไหมให้แก่รัฐวันละ 1 เมตร ถ้าไม่มีไหมให้ชำระเป็นเงินตามราคาไหม หรือบางครั้งวันทำงานพิเศษก็อาจแทนที่ค่าเช่าและภาษีก็ได้ ลักษณะเช่นนี้รู้จักกันในฐานระบบภาษี 3 อย่าง (Tripartite tax system) ซึ่งได้เรียกเก็บภาษีจาก “บุคคล” แทนที่จะเป็น “รายได้” อย่างไรก็ตามเมื่อมีภัยธรรมชาติเก็บเกี่ยวได้ไม่ถึง 30 % ไม่ต้องเสียค่าเช่า ภาษี และการถูกเกณฑ์แรงงานไม่ถึง 40 % ไม่ต้องเสียภาษีนานา ไม่ถึง 60 % ไม่ต้องเสียค่าเช่า เนื่องจากการเก็บภาษีแบบนี้มีส่วนสัมพันธ์กับสำมะโนประชากรมาก จึงต้องสำรวจจำนวนพลเมืองทุก 3 ปี และต้องทำบัญชีภาษีและทรัพย์สินของพลเมืองด้วย (ล. เสถียรสุด, 2516, หน้า 146)

นอกจากนั้นสำหรับชาวนาผู้บรรลุนิติภาวะบางคนที่ได้รับกรยกเว้นภาษีและการเกณฑ์อื่น ๆ จะต้องอุทิศตนให้แก่ราชการทหารเป็นครั้งคราวและพวกนี้จะไม่ได้รับเงินเดือนและต้องออกค่าใช้จ่ายเอง ซึ่งพวกนี้ต้องไปประจำตามชายแดนหรือเมืองสำคัญ ๆ เพื่อให้ระบบนาเฉลี่ยดำเนินไปโดยถูกต้อง จึงได้มีการสำรวจสำมะโนประชากรดังกล่าว รวมทั้งมีการจดทะเบียนที่ดินทั่วประเทศ ที่ดินทุก ๆ ฝืนถูกกำหนดให้เป็นชั้นหนึ่งชั้นใดโดยเฉพาะอย่างแท้จริงให้แก่ผู้เสียภาษีเอกชน และรัฐยังจัดให้มีเจ้าหน้าที่คอยควบคุมดูแลผลประโยชน์ที่รัฐจะพึงได้จากที่แจกจ่ายให้แก่ชาวนาตามที่ตั้งต่าง ๆ ด้วย และระบบนี้ใช้ได้ผลดีนับเป็นศตวรรษสืบมา

2.2 อุตสาหกรรมและการทำเหมือง

ในสมัยราชวงศ์ถังรัฐบาลได้จัดตั้งโรงงานจำนวนมากทำการผลิตไหมยกดอกเงินหรือทอง การย้อมและการทอพรหม รวมทั้งผลิตสิ่งของที่เป็นโลหะต่าง ๆ และทำเหรียญ โรงงานเหล่านี้ได้ทำการจ้างคนงานปกติและคนงานตามฤดูกาล ทาสของรัฐตลอดจนแรงงานจ้างศูนย์กลางการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ หยางโจว เป็นเมืองอุตสาหกรรมที่มีชื่อในการทำโลหะที่สวยงาม โดยเฉพาะกระจกทองสัมฤทธิ์ ทำหมวก ทำผ้าไหมและไหมยกดอกเงินหรือทอง ทำผ้าลินิน ทำน้ำตาลทราย ซึ่งได้มีการผลิตที่นี้ตั้งแต่ศตวรรษที่ 7 โดยอาศัยวิธีการที่นำมาจาก Magadha และทำการต่อเรือ (Chun-shu Chang, 1975, p. 180.) นอกจากนี้ก็มีการผลิตไหมยกดอกเงินหรือทอง และเกลือในเสฉวน เครื่องปั้นดินเผาที่เจียงซี และเครื่องทองเหลืองแห่งไถ่หยวนมีชื่อเสียงไปทั่วแผ่นดิน ส่วนการทำเหมืองก็มีความก้าวหน้าอย่างมากเช่นกัน มีโรงหล่อเงิน 58 แห่ง โรงหล่อทองแดง 96 แห่ง เหมืองเหล็ก 5 แห่ง เหมืองดีบุก 2 แห่ง และเหมืองตะกั่ว 4 แห่งในอันฮุย เซเจียง และเจียงซี งานฝีมือสมัยราชวงศ์ถังนับว่าก้าวหน้ายิ่งกว่าในสมัยก่อน ๆ หน้านี้ (Jian Bozan, 1981, p. 47.)

2.3 การค้า

การค้าได้รับความสะดวกยิ่งขึ้นจากระบบการคมนาคมที่ได้พัฒนา มีการจัดตั้งบริการม้าใช้และระบบรถม้าโดยสาร ปัจจัยที่นับว่าสำคัญคือ การเปิดคลองหลวงใหญ่ทำให้การขนส่งสินค้ารวดเร็วยิ่งขึ้น การค้าระหว่างจีนภาคเหนือและภาคใต้ขยายตัวมากขึ้น ในยุคนี้ฉางอัน ลั่วหยาง หยางโจว และกวางโจว ได้กลายเป็นศูนย์กลางการค้าใหญ่ (Jian Bozan, 1981, p. 48.) โดยเฉพาะหยางโจวนับว่าเป็นเพชรของจีนในศตวรรษที่ 8 ซึ่งตัวแทนของจักรพรรดิในการผูกขาดเกลือก็มีสำนักงานใหญ่ที่นี้ รวมทั้งพวกพ่อค้าเอเชียก็รวมกันอยู่ที่นี้ด้วย สินค้าต่าง ๆ ที่นำเข้ามาจะถูกขนถ่ายลงเรือเล็กที่นี้เพื่อส่งไปยังภาคเหนือ เมืองหยางโจวจึงมั่งคั่งร่ำรวยและยังได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลางของการธนาคารและตลาดทองคำ ที่ซึ่งนักการเงินมีความสำคัญพอ ๆ กับพวกพ่อค้า (Chun-shu Chang, 1975, p. 180.) นอกจากนี้ยังมีเมืองอื่น ๆ อีกมากที่ได้เจริญขึ้นเนื่องจากความก้าวหน้าของการค้า

สำหรับการค้ากับต่างประเทศในระยาะนี้ได้เฟื่องฟูขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับทางภาคกลางและภาคตะวันตกของเอเชีย พ่อค้าจีนเดินทางไปถึงเอเชียกลาง เปอร์เซีย และอินเดีย พ่อค้าจากโลกอาหรับและประเทศอื่น ๆ ก็ได้เดินทางมายังจีน และครั้งหนึ่งฉางอันเคยมีชาวต่างประเทศอาศัยอยู่ราว ๆ 4 – 5 พันคน และกลายเป็นศูนย์กลางของการค้าต่างประเทศ นอกจากนี้เมืองต่าง ๆ ตามริมฝั่งแม่น้ำเจียงและตามชายฝั่งทะเลได้เจริญและมั่งคั่ง มีการตรวจตราดูแลอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับการนำเข้าและการเดินเรือ สำหรับการค้า

ทางทะเลก็ขยายเส้นทางไปถึงเกาะลังกาและปากอ่าวทะเลแดง พ่อค้าต่างชาติที่มีบทบาทสำคัญคือพ่อค้าอาหรับ ในสมัยนี้การเก็บภาษีเรือสินค้าก็เป็นรายได้สำคัญอย่างหนึ่ง ในยุคนี้อินค้าจีนซึ่งเป็นที่นิยมทั่วไปในตะวันตกโดยเฉพาะโรม ได้แก่ ไหม เครื่องลายครามและเครื่องปั้นดินเผา โดยเฉพาะเครื่องปั้นดินเผามีการผลิตมากอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนและแพร่หลายไปไกลมาก จึงกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจของราชวงศ์ถังเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างยิ่ง

2.4 ความมั่งคั่งของราชวงศ์ถัง

ราชวงศ์ถังเป็นผู้เก็บเกี่ยวผลจากการหว่านพืชของราชวงศ์สุย ระยะเวลาที่ขึ้นมามีอำนาจใหม่ ๆ นั้น ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในการเป็นผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินมีน้อย และระบบนาเฉลี่ยสามารถทำรายได้ให้แก่รัฐเป็นอย่างดี และในสมัยต้น ๆ นี้รัฐบาลกลางมีรายได้จากภาษีอย่างมาก และเป็นเวลานานกว่าที่รายจ่ายจะเท่ากับรายรับ รายได้ส่วนใหญ่ของประเทศนอกจากจะมาจากภาษีผลผลิตในที่ดิน เช่น ผลผลิตจากไร่นา จากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เหล็ก เกลือ เป็นต้นแล้ว ยังมีรายได้สำคัญจากการค้า คือการเก็บภาษีเรือสินค้าด้วย

ชาวจีนในสมัยนั้นได้พัฒนาหน่วยมาตราซึ่งมีมูลค่าเท่ากันโดยประมาณกับสินค้าที่สำคัญทางเศรษฐกิจ ดังนั้น 1,000 อีเปะหนึ่งพวงก็ตี เงิน 1 ตำลึงก็ตี ข้าวเปลือก 1 ถังก็ตี ไหม 1 กะถัง (bolt) ก็ตี หรือไหม 1 “น้ำหนัก” ก็ตี ล้วนแต่เท่ากันในทางมูลค่า เมื่อกำนวนตามหน่วยมูลค่าที่เป็นมาตรฐานนี้ รายได้จากภาษีของรัฐบาลกลางก็มีจำนวนมากกว่า 52 ล้านหน่วย นอกจากนี้รัฐบาลกลางยังได้ภาษีส่วนหนึ่งในรูปแรงงานที่ได้เปล่า และจากราชากรทหารของชาวนานับล้าน ๆ คน (Fairbank and Reischauer, 1978, p. 101.) ในสมัยนี้รัฐบาลกลางมีความมั่งคั่งมากกว่าที่ผ่านมาเพราะ

(1) มีความก้าวหน้าในทางเทคโนโลยีและการบริหาร อาจจะเป็นส่วนหนึ่งของการได้ประโยชน์นี้

(2) นับว่าสำคัญคือการขยายตัวอย่างมากของจำนวนประชากรในแถบแม่น้ำแยงซี ในหลายศตวรรษระหว่างนั้นแหล่งอาหารที่สำคัญมิใช่ดินแดนที่ผลิตข้าวสาลีแห้ง (dry wheat) และข้าวฟ่างแถบลุ่มแม่น้ำวู๋ และที่ราบลุ่มตอนเหนือของจีนอีกต่อไป แต่เป็นที่นาปลูกข้าวที่อุดมสมบูรณ์แถบลุ่มแม่น้ำแยงซีตอนใต้ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ สภาพการณ์นี้อธิบายได้จากการขุดคลองหลวงใหญ่ในสมัยราชวงศ์สุย

2.5 การแตกสลายของระบบนาเฉลี่ยและระบบภาษี

ระบบนาเฉลี่ยใช้ได้ผลดีอยู่ประมาณหนึ่งศตวรรษ เมื่อถึงต้นศตวรรษที่ 8 ระบบนี้ก็เริ่มได้ผลน้อยลงกว่าที่ควร ในทางทฤษฎีแล้วระบบนาเฉลี่ยจะต้องขึ้นอยู่กับ การแบ่งสรร

ป็นส่วนที่ดินสำหรับการเพาะปลูกให้แก่ชาวนาผู้เสียภาษีเป็นครั้งคราว สาเหตุที่ระบบนี้
ได้ผลน้อยลงก็เพราะ (Fairbank and Reischauer, 1978, pp. 102, 118-119.)

(1) จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เร็วกว่าการขยายตัวของที่ดินเพาะปลูก
ทำให้การแจกจ่ายที่ดินและการกำหนดที่ดินใหม่ให้แก่ชาวนาแต่ละครอบครัวตามกำหนดเวลา
จึงเป็นไปได้ ผลก็คือชาวนาส่วนมากได้รับที่ดินในจำนวนที่น้อยกว่า 100 โหม่วซึ่งเป็น
โควต้าเต็ม

(2) การครอบครองที่ดินส่วนมากของพวกชาวนาถูกจดทะเบียนเป็นการครอบ
ครองถาวร (permanent possessions) นอกจากนี้ที่ดินที่ดีที่สุดส่วนมากอยู่ในความครอบครอง
ของชนที่มั่งคั่งกว่าทั้งโดยวิธีที่ถูกและผิดกฎหมาย และในขณะเดียวกันการพระราชทานที่ดิน
และชาวนาของจักรพรรดิก็มีจำนวนมากขึ้น เช่น บุคคลคนเดียวอาจได้รับพระราชทานคร้ว
เรือน 1,500 ครัวเรือนเป็นต้น รวมทั้งเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจตราการเก็บภาษีและดูแลโฉนดที่ดิน
มักคดโกงและกินสินบน ทำให้รายการจำนวนที่ดินทั้งหมดที่มีให้แก่ชาวนาผู้เสียภาษีน้อยลง
ลงและรายได้อันพึงได้จากที่ดินลดน้อยลงไป

การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรนอกจากไม่มีที่ดินพอจะจัดสรรให้แล้ว การ
ซื้อขายที่ดินยังได้เกิดตามมาด้วย ผลก็คือคนจำนวนน้อยมีที่ดินจำนวนมาก ในขณะที่คน
จำนวนมากมีที่ดินจำนวนน้อยหรือไม่มีเลย และภาวะภาษีรวมทั้งแรงงานเกณฑ์และบริการทาง
ทหารส่วนใหญ่ตกอยู่แก่ชาวนาซึ่งครอบครองที่ดินน้อยกว่าเดิม จากภาระหนักเช่นนี้ทำให้
ชาวนาไม่สามารถแบกภาระได้จึงต้องหนีไปอาศัยผู้มั่งคั่งหรือผู้ที่มีอิทธิพลในทางการเมือง
แทนการคลังจึงอยู่ในฐานะลำบาก ในครั้งแรกของศตวรรษที่ 8 โครงร่างของระบบนาเฉลี่ยและ
ระบบภาษีกำลังเสื่อมสลาย จากสถานการณ์เช่นนี้ประกอบกับในปี ค.ศ. 755 เกิดกบฏอันลู่ซัน
(An Lu-shan's Revolt) ขึ้นซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ทำให้ผลผลิตการเกษตรถูก
ทำลายระบบนาเฉลี่ยจึงต้องเลิกกลับไปในปี ค.ศ. 780 หลังจากนั้นรัฐบาลจึงได้ทำการปฏิรูป
การคลังของประเทศเสียใหม่

2.6 การปฏิรูปทางการคลัง : การปฏิรูปการบริหารว่าด้วยภาษี

ภายหลังการกบฏอันลู่ซันได้มีการพยายามปรับปรุงพัฒนาทางด้านการคลังของ
ประเทศจีนใหม่ดังนี้คือ

(1) เสนาบดีหลุยเฮน (ค.ศ. 715 – 780) ได้พยายามฟื้นฟูและปรับปรุงการดำเนิน
การเกี่ยวกับการขนส่งข้าวเปลือกจากภาคใต้คือจากลุ่มแม่น้ำแยงซีไปยังเมืองหลวงด้วยวิธีการ
ใช้บริการของคณงานขนส่งอาชีพ (professional workers) มาทำการขนส่งหรือขนย้ายแทนที่
แรงงานเกณฑ์ตามระบบเดิมและได้พยายามปรับปรุงการคมนาคมโดยเฉพาะปรับปรุงเส้นทาง

น้ำพร้อมทั้งเรือที่ใช้ให้สะดวกขึ้น นอกจากนี้ระบบผูกขาดแบบเก่าของรัฐบาลได้ถูกฟื้นฟูขึ้นใหม่ และการผูกขาดเกลือ ชา และเหล้า เหล่านี้ได้กลายเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญ (Fairbank and Reischauer, 1978, p. 121.)

(2) การปฏิรูประบบภาษีใหม่ เป็นผลงานที่สำคัญของรัฐบาลราชวงศ์หยางเหียน (Yang Yen, ค.ศ. 727 – 781) เขาได้ดำเนินการปฏิรูประบบภาษีใหม่ในปี ค.ศ. 780 โดยได้ทำการรวมภาษีชนิดต่าง ๆ เช่น ภาษีที่ดิน ภาษีรายบุคคลและภาษีครัวเรือนเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เรียกว่าภาษีคู่ หรือเหลียงซุยฟา (Double Tax or Liang-shui fa) โดยถือเอาที่ดินเป็นหลักมากกว่าที่จะถือเอาตัวบุคคลเป็นหลัก และให้ภาระการเสียภาษีตกอยู่กับผู้ครอบครองที่ดินนั้นโดยไม่คำนึงว่าจะจะเป็นเจ้าของที่ดินหรือไม่ (Fairbank and Reischauer, 1978, p. 121.) คือให้เก็บจากชาวนาผู้ทำกินในที่ดินนั้นเป็นรายบุคคล และภาษีจะถูกประเมินตาม “รายได้” มากกว่าตาม “ตัวบุคคล” ก่อนนี้ภาษีทั้งหมดถูกจ่ายเป็นพืชผลและการให้บริการแรงงาน ระบบภาษีใหม่นี้ให้จ่ายในรูปของเงินสด อย่างไรก็ตามถ้าผู้เสียภาษีเลือกที่จะจ่ายเป็นผลผลิต เขาก็อาจทำได้โดยการจ่ายเป็นจำนวนเท่ากับการประเมินเป็นเงินสด อัตราการแปลงภาษีต่างกันไปตามราคาตลาด การจ่ายภาษีกระทำกันปีละ 2 ครั้ง คือในเดือน 6 และเดือน 11 (Dun Jen Li, 1978, p. 182.) นับว่าเป็นวิวัฒนาการในการภาษีที่สำคัญตอนหนึ่ง ด้วยวิธีการนี้ทำให้ฐานะของเจ้าของที่ดินผิดไปจากเดิม เพราะที่ดินของเจ้าขุนมูลนายแต่เดิมได้รับการยกเว้นภาษี นับแต่การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้แล้วที่ดินทุกแห่งต้องเสียภาษีเท่ากันหมด ซึ่งเป็นรากฐานของการที่ผู้ที่มีที่ดินต้องเสียภาษีสืบต่อมา แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติมักมีข้อยกเว้นอยู่บ้าง

กล่าวได้ว่านับแต่นั้นมาก็ได้มีการถือเอาอาณาบริเวณที่ดินเป็นหน่วยมูลฐานของการเสียภาษีทางการเกษตรและการเก็บภาษีได้กลายเป็นปัญหาที่ง่ายขึ้นกว่าเดิม และรัฐบาลกลางก็ลดความห่วงใยเกี่ยวกับการพัฒนาการถือครองที่ดินของเอกชน เนื่องจากการถือครองดังกล่าวมิได้เป็นภัยคุกคามต่อการคลังของรัฐบาลอีกต่อไป ความจริงระบบการถือครองที่ดินโดยส่วนรวมของจีนได้เปลี่ยนไป เจ้าของที่ดินไม่จำเป็นต้องมีอำนาจทางการเมืองเพื่อปกป้องสถานภาพการปลอดภาษีของตนอีกต่อไป แต่สามารถเป็นเจ้าของที่ดินแบบ tenant-operated, tax-paying farms. กล่าวอีกนัยหนึ่งอันนี้เป็นการเริ่มต้นรูปแบบของระบบราชาที่ดิน (landlordism) ซึ่งเป็นลักษณะจำเพาะของระบบเศรษฐกิจชนบทของจีนตั้งแต่นั้นมาจนกระทั่งศตวรรษที่ 20 (Fairbank and Reischauer, 1978, p. 121.)

ระบบการเก็บภาษีปีละ 2 (semiannual tax system) ของหยางเหียน มีผลโดยสรุปคือ

- (1) ทำให้การเก็บภาษีง่าย สะดวกยิ่งขึ้นและยุติธรรม

(2) เป็นเหตุทำให้มีการนำเอาระบบการทางบประมาณรายรับรายจ่ายของรัฐบาลมาใช้เป็นครั้งแรกด้วย

(3) การปฏิรูปนี้ยังหมายถึงการนำเอาระบบเงินตรามาใช้เป็นฐานสำหรับการเก็บภาษีเป็นครั้งแรกด้วยเช่นกัน สรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงระบบภาษีนี้เป็นการตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่ใช้เงินตราและชนชั้นพ่อค้าได้รับการสนับสนุนอย่างมาก (Chun-shu Chang, 1975, p. 172.)

กล่าวโดยสรุประบบเศรษฐกิจที่ปรับปรุงขึ้นในสมัยถึงนี้จึงได้มาซึ่งรากฐานในทางการเงินที่กว้างกว่าและมีมากขึ้นดีกว่าที่เคยใช้อยู่ในสมัยก่อนหน้านั้น ประกอบกับระบบบริหารราชการที่มีประสิทธิภาพกว่า อาจถือได้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญ 2 ประการที่ทำให้สมัยราชวงศ์ถังเป็นระยะที่มีความเจริญรุ่งเรืองระยะหนึ่ง รวมทั้งทำให้ราชวงศ์ถังและราชวงศ์ใหญ่ ๆ ที่ปกครองต่อจากนั้นมีอายุยาวนานถึง 3 ศตวรรษโดยเฉลี่ย ราชวงศ์ถังเจริญถึงขีดสุดในรัชสมัยจักรพรรดิฉานจง หลังจากนั้นก็เริ่มเสื่อมลง เนื่องจากการสงครามประกอบกับการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในราชสำนักอย่างมาก ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเริ่มฝืดเคือง ประชาชนยากจนอดอยาก ในตอนปลายสมัยราชวงศ์ถังได้เกิดการจลาจลของพวกชาวนาหลายครั้ง การจลาจลครั้งใหญ่เริ่มใน ค.ศ. 874 ได้นำไปสู่การสิ้นสุดของราชวงศ์ถังใน ค.ศ. 906

3. สมัยห้าราชวงศ์ (Five Dynasties, ค.ศ. 907 – 960)

หลังจากราชวงศ์ถังสิ้นสุดลง จีนก็เข้าสู่ยุคแตกแยกอีกเป็นเวลา 53 ปี มีแม่ทัพตั้งตัวขึ้นสถาปนาราชวงศ์ใหม่ ๆ ปกครองจีน ซึ่งก็เป็นช่วงระยะเวลาอันสั้นทางเหนือเกิดราชวงศ์ใหม่ 5 ราชวงศ์ โดยทั่วไปจึงเรียกสมัยนี้ว่าสมัยห้าราชวงศ์ และทางใต้ก็มีอาณาจักรอื่นรวม 10 อาณาจักร ซึ่งเรียกว่าสมัยสิบอาณาจักร (ค.ศ. 902 – 979) ในสมัยนี้เนื่องจากจีนยังคงระส่ำระสายแยกออกเป็นพวกเป็นเหล่า ดังนั้นเศรษฐกิจจึงไม่ได้รับการทำนุบำรุงการค้าก็ตกต่ำ ใน ค.ศ. 960 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของยุคนั้น ขุนศึกผู้หนึ่งคือ เจา กวง ยิน (Chao K'uang Yin) ได้ยึดอำนาจและตั้งราชวงศ์สุ่งขึ้นปกครองจีนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอีกครั้งหนึ่ง

4. เศรษฐกิจสมัยราชวงศ์สุ่ง (Sung Dynasty, ค.ศ. 960 – 1279)

ราชวงศ์สุ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ยุคตามที่ตั้งของเมืองหลวงคือ สมัยสุ่งเหนือ (The North Sung, 960-1127) และสมัยสุ่งใต้ (The South Sung, 1127-1279) มีเมืองหลวงอยู่ที่ไคเฟิง และหังโจวตามลำดับ จักรพรรดิองค์แรกคือ เจา กวง ยิน ซึ่งรู้จักกันในพระนามของจักรพรรดิ

ซ่งไถ้จื่อ (Sung T'ai-tsu, 960-976) แม้ว่าจะเป็นราชวงศ์ที่ไม่มีอำนาจมากนัก แต่รัฐบาลซ่งก็รวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางยิ่งกว่าราชวงศ์ถัง (Jian Bozan, 1981, p. 56.)

4.1 สมัยซ่งเหนือ (ค.ศ. 960 – 1127)

4.1.1 การเกษตรและภาษี สมัยราชวงศ์ซ่งระยะแรกเพื่อช่วยให้เศรษฐกิจชนบทฟื้นตัว รัฐบาลได้นำเอามาตรการต่าง ๆ มาใช้ อาทิ การส่งเสริมโครงการ land reclamation และการปรับปรุงการชลประทาน โดยการให้ทุกมณฑลสร้างอ่างเก็บน้ำและทำนบกั้นน้ำเพื่อการทำนา รวมทั้งให้มีการสำรวจและบุกเบิกที่ดินที่ว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ ปรับปรุงเครื่องมือเครื่องใช้ การเกษตรและพันธุ์ข้าวให้ดีขึ้น ทำให้ในช่วงแรก ๆ การเกษตรได้ผลดีและข้าวมีบทบาทสำคัญในการค้า ดังนั้นในช่วง 100 ปีแรกของการปกครองโดยราชวงศ์ซ่ง จากการใช้มาตรการดังกล่าวเพื่อปรับปรุงการเกษตร ตลอดจนการค้าขายผูกขาดทำให้จีนในปี ค.ศ. 1021 ได้รับการยกย่องว่าเป็นยุคที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจมากกว่าราชวงศ์ใด ๆ ก่อนหน้านั้น แต่หลังจากนั้นเป็นต้นมาเศรษฐกิจเริ่มตกต่ำ สาเหตุสำคัญเนื่องมาจากการที่จำนวนพลเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ไม่ได้ส่วนกับการเพิ่มขึ้นที่น้อยกว่าของผลผลิต ทำให้รายได้จากผลผลิตต่าง ๆ น้อยลงการเก็บภาษีจากผลผลิตจึงน้อยลงด้วย และที่สำคัญคือการกระจุกตัวของที่ดินยังคงไม่เปลี่ยนแปลง

4.1.2 การพัฒนาอุตสาหกรรม : ในสมัยราชวงศ์ซ่งได้มีการจุดประกายการแร่ธาตุ เช่น ทองคำ เงิน ทองแดง สินแร่เหล็ก ดินบุก และตะกั่วอย่างขนานใหญ่ ถ่านหินถูกนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงและถลุงเหล็กอย่างกว้างขวาง มีวิสาหกิจกว่า 200 แห่งเปิดดำเนินกิจการเกี่ยวกับการทำเหมืองและการถลุงโลหะ เทคนิคการต่อเรือก้าวหน้าอย่างมาก เรือซึ่งมีใบจักรที่ทำเป็นล้อที่ถูกกลาญงโดยกำลังคนได้ถูกใช้เพื่อการทหาร เข็มทิศถูกนำมาใช้ก่อนแล้วโดยนักเดินเรือ ดินปืนได้ถูกใช้ในการทำสงคราม เทคนิคการปั่นด้ายและทอผ้า การผลิตกระดาษและเครื่องเงิน รวมทั้งการผลิตเครื่องปั้นดินเผาได้รับการพัฒนายิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องถ้วยชามที่เรียกว่าเครื่องลายคราม (ซีลาดล) สีเขียว ซึ่งเป็นผลผลิตหัตถกรรมที่กลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญ และในสมัยนี้ก็มีการปลูกฝ้ายเพิ่มมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมทอผ้าฝ้ายนิยมทำกันในสมัยศตวรรษที่ 13 ได้มีการจ้างคนงานนับพัน ๆ คนในโรงงานฝ้าย โรงงานถลุงเหล็ก และคลังสรรพาวุธที่รัฐบาลดำเนินการ และส่วนใหญ่คนงานดังกล่าวเป็นพวกแรงงานจ้างหรือ wage labourer (Jian Bozan, 1981, p. 57.)

4.1.3 ความก้าวหน้าของการค้าและเศรษฐกิจที่ใช้เงินตรา : ในช่วงศตวรรษที่ 8 – 13 เศรษฐกิจก้าวหน้าอย่างมาก เหตุผลก็คือมีการขยายตัวของการค้าอย่างขนานใหญ่สำหรับการค้าภายในสประเทศ (Fairbank and Reischauer, 1978, pp. 134-135.) ในระยะแรก ๆ ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยรัฐบาล โดยผ่านการเก็บภาษี การจัดการเกี่ยวกับการผูกขาดและ

มาตรการอื่นๆ ในการควบคุม โดยมีพ่อค้าเอกชนส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็นผู้ค้าสินค้าฟุ่มเฟือย
อย่างไรก็ตามในสมัยสูงเหนือการค้าเอกชนค่อย ๆ เข้าครอบงำการค้าเงินการของรัฐบาล พ่อค้า
ขายส่งหรือนายหน้าได้รวบรวมส่วนเกินสินค้าเกษตรและสินค้าอุตสาหกรรมของท้องถิ่น เพื่อ
ขายให้แก่พ่อค้าขนส่ง (transport merchants) ซึ่งมีตั้งแต่พ่อค้าหาบเร่ไปจนถึงผู้ดำเนินการ
ผูกขาดรายใหญ่ ความก้าวหน้าของการค้ายังดูได้จาก การเพิ่มจำนวนของบริษัทการค้า (trade
guild) บริษัทการค้าเหล่านี้รู้จักกันว่า หาง (hang ต่อมาพวกตะวันตกเรียกว่า hong) ปกติบริษัท
การค้าที่สำคัญที่สุดคือบริษัทซึ่งทำการขนส่งและขายสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น เกลือ ชา หรือ
ไหม หรือทำหน้าที่ด้านการธนาคาร เช่น การเก็บเงินและให้กู้ยืมเงิน

สำหรับการค้าต่างประเทศ (Fairbank and Reischauer, 1978, pp. 135-137.) นับเป็น
ปัจจัยสำคัญของการขยายตัวด้านการค้า และดูเหมือนจะเป็นสิ่งกระตุ้นที่สำคัญของการปฏิวัติ
การค้าทั้งหมด จีนทำการค้าต่างประเทศอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะกับชาวอาหรับ ยิว จาก
อินเดียและเปอร์เซีย การค้ากับตะวันตกโดยผ่านเอเชีย นั้นเป็นการค้าภาคพื้นทวีปได้ขยาย
ตัวอย่างกว้างขวาง แต่กระนั้นในช่วงนี้การค้าโพ้นทะเลเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ
ยิ่งกว่าการค้าบนภาคพื้นทวีป เมื่อถึงศตวรรษที่ 8 ได้ก้าวขึ้นมาถึงขั้นที่อาจเรียกว่าเป็นยุคแรก
ของการค้าทางทะเลที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์โลก การปรับปรุงในทางเทคนิคการต่อเรือ
และการเดินเรือมีส่วนช่วยให้การค้าทางทะเลเจริญขึ้น เจ็มทิสก็ได้ถูกนำมาใช้ในการค้าภาคใต้
เมื่อถึง ค.ศ. 1119 อย่างไรก็ตามสิ่งกระตุ้นที่ยิ่งใหญ่ที่สุดต่อการค้านี้ก็คือความมั่งคั่งที่ไม่เคย
ปรากฏมาก่อนในยุคราชวงศ์ถังและซ่ง ซึ่งได้ดึงดูดพวกพ่อค้าให้เข้ามาขังเมืองท่าของจีน และ
สินค้าจีนเป็นที่ต้องการจากญี่ปุ่นไปจนถึงอาฟริกาตะวันตก

ในสมัยสูงการค้าทางทะเลมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองท่าใหญ่ ๆ ไม่ก็แห่งแถบชายฝั่ง
ทะเลตอนใต้ และตอนใต้ของแม่น้ำแยงซี ที่ซึ่งการค้าถูกควบคุมโดยผู้ควบคุมดูแลเรือสินค้า
ของทางการ และในสมัยสูงภาษีศุลกากรได้กลายเป็นแหล่งรายได้สำคัญของรัฐบาล การค้า
ต่างประเทศส่วนใหญ่ไหลผ่านเมืองกวางตุ้ง แต่สมัยสูงใต้เมืองฉวนโจว ซึ่งตั้งอยู่ใกล้แหล่ง
ผลิตใบชาและเครื่องปั้นดินเผาในมณฑลฟูเจี้ยน ได้กลายเป็นเมืองท่าสำคัญ จากการขยายตัว
ของการค้า ทำให้สินค้าเข้าและสินค้าออกเพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่ ค.ศ. 971 เป็นต้นมารัฐบาลวาง
กฎเรียกผลกำไรจากการค้า มาถึง ค.ศ. 995 ห้ามขุนนางมีตัวแทนการค้าขายให้แต่ก็ไม่ได้ผล
อย่างไรก็ตามจากการที่รัฐบาลเข้าควบคุมการค้าโดยตรงนี้เป็นเหตุให้เงินเข้ารัฐเพิ่มมากขึ้น

ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจที่เห็นได้ชัดอีกประการหนึ่ง คือการขยายตัวอย่างขนาน
ใหญ่ของระบบเงินตรา (Fairbank and Reischauer, 1978, pp. 137-138.) ในสมัยสูงปริมาณเงิน
เหรียญที่ผลิตได้เพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล รวมทั้งมีการพัฒนาอย่างใหญ่หลวงในความซับซ้อนของ

ระบบเงินตรา และการที่เงินมีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นทั้งในทางการค้าและการคลังของรัฐบาล ราชบัณฑิตยราชปี่ในรูปเงินเหรียญเมื่อเทียบกับภาษีเป็นข้าวและผ้า มีจำนวนเพียง 2 ล้านพวง (พวงละ 1000 เหรียญ) ใน ค.ศ. 749 แต่เมื่อถึง ค.ศ. 1065 เพิ่มขึ้นเป็น 37 ล้านพวง และในสมัย สู้่งใต้รายได้ของรัฐบาลที่เป็นเงินได้ท่วมท้นรายได้ที่เป็นข้าวและผ้าอย่างสิ้นเชิง ในสมัย สู้่งเหนือรายได้จากการผูกขาดของรัฐและภาษีการค้าต่าง ๆ ได้เริ่มมากกว่าภาษีการเกษตร และใน สมัย สู้่งใต้รายได้ของรัฐบาลโดยส่วนรวมมาจากการค้า

ความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของการใช้เงินได้ยังให้เกิดการใช้ทรัพยากรเงินตรา ของจีนมากเกินไป ในสมัยตั้งการผลิตเหรียญโดยเฉลี่ย 130,000 – 310,000 พวงต่อปี ถึง ปลายศตวรรษที่ 10 อยู่ในราว 880,000 พวง และในศตวรรษที่ 11 ได้เพิ่มขึ้นเป็น 1,830,000 พวงต่อปี แม้กระนั้นความต้องการเงินเหรียญก็ยังม่เกินกว่าการผลิต เพื่อให้เพียงพอกับความ ต้องการในบางครั้งรัฐบาลได้พยายามที่จะจำกัดการใช้ทองแดงเพื่อการทำเหรียญเท่านั้น หรือได้ พยายามใช้วิธีที่เรียกว่า debasement โดยการลดจำนวนเหรียญในแต่ละพวงลง มาตรการที่ สำคัญยิ่งกว่าคือการค้าห้ามส่งออกเงินเหรียญ แต่เมื่อข้อห้ามนี้ไม่ได้ผลทางออกคือ การเก็บ ภาษีการค้าส่งออกเงินเหรียญ 50 % รวมทั้งรัฐบาลได้ทดลองใช้เงินเหรียญที่ทำด้วยเหล็ก (iron coins) ในอาณาบริเวณชายแดนอีกด้วย

การแก้ไขปัญหาเงินตราที่น่าสนใจมากที่สุดและเป็นสิ่งที่แสดงถึงความก้าวหน้า ของเศรษฐกิจที่ใช้เงินตราได้ดีที่สุด คือ การพัฒนาเงินกระดาษหรือธนบัตร เนื่องจากรัฐบาล และพ่อค้าขนส่งรายใหญ่ ๆ ประสบกับปัญหาการโอนเงินก้อนใหญ่ไปเป็นระยะทางไกล ๆ และเงินเหรียญทองแดงไม่สะดวกในการขนย้าย ด้วยเหตุนี้รูปแบบต่าง ๆ ของสินเชื่อกกระดาษ และธนบัตรได้ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อสนองความจำเป็นนี้ ตั้งแต่ ค.ศ. 811 แล้วที่ราชวงศ์ถังได้ออก ธนบัตรที่เรียกว่า “เงินบิน” (flying cash) เพื่ออำนวยความสะดวกนี้ สินค้าที่ต้องการในท้องถิ่นห่างไกล ครัวฟเงินเหล่านี้นำไปไถ่ถอนได้ที่เมืองหลวง ระบบนี้ได้ขยายตัวในสมัยราชวงศ์ สู้่ง ระหว่าง รัชสมัยจักรพรรดิ สู้่งเสินจุง (ค.ศ. 998 – 1022) ได้ออกธนบัตรใช้หลายแบบรวมทั้งตั๋วสัญญา ใช้เงิน (promise-to-pay notes) ได้ถูกนำมาใช้และหมุนเวียนในฐานะเป็นเงินกระดาษ (Jian Bozan, 1981, p. 57.) เงินกระดาษอีกประเภทหนึ่งได้พัฒนาขึ้นมาโดยพวกนายธนาคารเอกชน ผู้ซึ่งได้ ออกใบรับรองการฝากเงินที่สามารถขึ้นเป็นเงินสดได้โดยเสียค่าบริการ 3 % ปรากฏว่าใบรับรอง การฝากเงินที่ออกโดยนายธนาคารเจ็ดคนในเสฉวนนับว่ามีชื่อเสียงที่สุด ต่อมาเมื่อรัฐบาลได้เข้า สวมเอาใน ค.ศ. 1024 ก็ได้กลายเป็นเงินกระดาษหรือธนบัตรที่แท้จริงครั้งแรกของโลก นับแต่นั้นมาจึงได้มีการใช้ธนบัตรกันอย่างแพร่หลาย สำหรับธนบัตรเหล่านี้ของรัฐบาลออกเป็นมูลค่า ระหว่าง 200 – 1,000 เหรียญ และอยู่ภายใต้ข้อบังคับที่จะต้องเสียค่าบริการปกติ 3 % รวมทั้ง

จำกัดให้ใช้ได้ภายใน 3 ปีนับแต่วันออก ทั้งนี้เนื่องจากการเสื่อมของกระดาษ สรุปได้ว่าการพัฒนาเงินตราและเศรษฐกิจในลักษณะอื่นๆ ปรากฏว่ารัฐบาลสู้บรรลุถึงความสำเร็จอย่างสูง ความจริงอยู่ในระดับที่ไม่อาจถูกทำลายสถิติได้จนกระทั่งศตวรรษที่ 19

4.1.4 ปัญหาเศรษฐกิจ : รายรับและรายจ่ายของรัฐบาล ราชวงศ์สูงสมัยแรกมีความมั่งคั่งกว่าราชวงศ์ใด ๆ ในอดีต รายได้ของรัฐบาลได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 60 ปีแรก จนถึงจุดสูงสุดใน ค.ศ. 1021 ซึ่งมีจำนวนถึง 150,850,000 หน่วย ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลสามารถควบคุมการจัดเก็บภาษีทั้งหมดของจักรวรรดิโดยตรงและใกล้ชิด รวมทั้งเศรษฐกิจโดยทั่วไปขยายตัว แต่หลังจากนั้นรายได้ลดต่ำลง จนกระทั่งถึง ค.ศ. 1065 รายได้ของรัฐบาลได้ลดต่ำลงเกือบ $\frac{1}{4}$ (Fairbank and Reischauer, 1978, p. 127.) สาเหตุสำคัญที่รายได้ลดลงก็คือ

(1) การเพิ่มจำนวนประชากร ในเศรษฐกิจการเกษตรโดยพื้นฐาน การเพิ่มจำนวนประชากรเป็นการช่วยเพิ่มรายได้จากภาษีให้สูงขึ้นเมื่อถึงจุดหนึ่ง แต่ถ้าเกินจุดนั้นไปแล้วมันจะไม่สอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของผลผลิตจากที่ดินที่มีจำกัด ผลก็คือ เมื่อมีปากท้องที่ต้องเลี้ยงมากขึ้น ส่วนเกินที่เหลืออยู่สำหรับเป็นภาษีเข้าคลังก็ย่อมน้อยลง

(2) การกระจุกตัวของที่ดินการเกษตรในมือเจ้าของที่ดินรายใหญ่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น แม้การเก็บภาษีอาศัยอาณานิคมบริเวณที่ดินเป็นหลักมากกว่าเก็บจากตัวบุคคล แต่ราชวงศ์สูงล้มเหลวในการเก็บภาษีต่อเจ้าของที่ดินรายใหญ่ ภาระการเสียภาษีส่วนใหญ่ยังคงอยู่กับชาวนาเล็ก ๆ จำนวนมากที่มีที่ดินน้อยลง ผลก็คือพวกเขาถูกลดฐานะลงเป็นคนอนาถาอาจจนหรือไม่ก็ถูกผลักดันให้กลายเป็นผู้เช่าของชนชั้นราชาที่ดิน และทำให้เจ้าของที่ดินมีโอกาสกว้านที่ดินไปเป็นของตนได้ง่าย

จากการที่รัฐไม่สามารถแก้ปัญหาที่ดินได้ ดังนั้นในส่วนของภาษีที่พึงได้จากที่ดินก็ได้มาจากที่ดินของชาวนายากจนรายย่อย ๆ แต่เพียงจำนวนน้อย และที่ดินส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของพวกขุนนางชั้นสูงซึ่งมีสิทธิพิเศษไม่ต้องเสียภาษี รวมทั้งเจ้าของที่ดินรายใหญ่ ๆ ก็หาวิธีหลีกเลี่ยงภาษีทำให้รายได้ในส่วนภาษีที่ดินลดน้อยลงไป จึงปรากฏว่าการคลังของประเทศอยู่ในฐานะขาดสนรายได้ของรัฐต่ำกว่าเก่ามาก และในช่วงนี้รายจ่ายของรัฐก็เพิ่มขึ้นอย่างมากโดยเฉพาะ

(1) รายจ่ายในด้านการทหาร เพิ่มขึ้นเนื่องจากต้องเพิ่มขนาดของทหารประจำการ จนกระทั่ง ค.ศ. 1041 มีจำนวน 1,259,000 คน และรายจ่ายทางการทหารดังกล่าวนี้ได้เกือบ 80 % ของงบประมาณทั้งหมด (Fairbank and Reischauer, 1978, p. 128.) เมื่อเทียบกับ ค.ศ. 1038 รายจ่ายเพื่อการทหารเป็นเพียง 25 % และใน ค.ศ. 1065 รายจ่ายที่เป็นเงินเดือนทหารมี

จำนวน 5,000 ล้านเหรียญมาตรฐาน ในขณะที่รายรับมีเพียง 6,000 ล้านเหรียญ เนื่องจากทหารทุกคนถูกเลี้ยงดูโดยรัฐบาลตลอดชีวิต (Dun Jen Li, 1978, p. 206.) ดังนั้นรายจ่ายด้านการทหารจึงเป็นภาระหนักของรัฐบาล

(2) รายจ่ายในรูปบรรณาการหรือของขวัญประจำปีเพื่อความอยู่รอดของชาติ รัฐบาลต้องยอมจ่ายบรรณาการให้แก่ศัตรูทางภาคเหนือ อาทิ ใน ค.ศ. 1004 จีนต้องจ่ายบรรณาการให้แก่พวกกีตานเหลียว เป็นโลหะเงินและไหม 300,000 หน่วย คือเป็นเงิน 100,000 ออนซ์ และไหม 200,000 พับ (Jian Bozan, 1981, p. 60.) มาใน ค.ศ. 1042 ต้องเพิ่มอีก 200,000 หน่วย และในปี ค.ศ. 1044 จีนยังต้องจ่ายให้แก่พวกซีเชียวอีกด้วย แม้การจ่ายบรรณาการทั้งหมดเป็นโลหะเงินและไหมรวม 1.5 ล้านหน่วย นับได้ไม่มากกว่า 2 % ของรายรับ แต่ก็เป็นการทางการเงินของรัฐบาล

(3) การใช้จ่ายเงินที่ฟุ่มเฟือยและไม่สมเหตุสมผลของรัฐบาล เช่น นายกรัฐมนตรีได้รับเงินเดือน 300,000 เหรียญ บวกไหมแพร 20 แรง ไหมโปร่งบาง 30 แรง และซี่ไหม 100 ออนซ์ต่อปี นอกจากนี้ยังได้ข้าวอีก 100 หาบต่อเดือน ซึ่งตัวเองและครอบครัวบริโภคไม่ถึง $\frac{1}{10}$ และยังมีคนรับใช้อีก 70 คน โดยรัฐบาลเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย เป็นต้น (Dun Jen Li, 1978, p. 205.)

นอกจากนั้นงบรายจ่ายเงินเดือนข้าราชการก็เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากระบบราชการขยายตัว นับเป็นภาระหนักอย่างยิ่ง ความยุ่งยากทางการเงินที่เกิดขึ้นเมื่อรัฐมีเงินไม่พอจ่ายในรูปเงินเดือนแก่ข้าราชการ จึงเป็นการทำลายขวัญและก่อให้เกิดการคดโกง ใช้จ่ายตำแหน่งหน้าที่ไปในทางที่ผิดและกระตุ้นให้เกิดการแตกแยก เพื่อแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องต่างๆ เหล่านี้ ในสมัยจักรพรรดิซ่งเสินจุง (Sung Shen-tsung, 1067-1085) ใน ค.ศ. 1069 พระองค์จึงโปรดให้หวางอันชื้อ (Wang An-shih, ค.ศ. 1021 – 1086) ซึ่งเป็นอัครเสนาบดีเข้าทำการปฏิรูปทางเศรษฐกิจโดยการประกาศใช้มาตรการหลายประการที่มีลักษณะเป็นสังคมนิยม

4.1.5 การปฏิรูปทางเศรษฐกิจของหวางอันชื้อ

การบังคับซื้อที่ดินโดยพวกเจ้าของที่ดิน การเก็บภาษี การอุดหนุนดอกเบี้ยและบริการแรงงาน ได้ลดการทำลายเศรษฐกิจชนบท บรรณาการอย่างมหาศาลที่ต้องจ่ายนับเป็นภาระหนัก ซึ่งพวกชาวนาเป็นผู้แบกภาระ การจลาจลเนื่องจากความหิวโหยของพวกชาวนาได้แผ่ขยายไปทั่วในสมัยจักรพรรดิซ่งเจินจุง (Sung Jen-tsung, 1023-1063) ตามมาด้วยทุพภิกขภัยในมณฑลเหอเป่ย์และซานตุง บวกกับการถูกรุกรานจากพวกกีตานมากขึ้น ถึงรัชสมัยจักรพรรดิซ่งเสินจุงจีนประสบวิกฤตการณ์ทั้งจากภายในและภายนอก การปฏิรูปของหวางอันชื้อ จึงเป็นผลจากสถานการณ์ดังกล่าว

หวางอันซื่อได้ทำการปฏิรูปทางเศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้น เขาเห็นว่าสิ่งสำคัญของการปกครองอยู่ที่รัฐต้องจัดหาสิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิตให้แก่ประชาชน รัฐควรเข้าดำเนินการค้า อุตสาหกรรมและเกษตรกรรมอย่างเต็มที่ ทั้งนี้โดยมีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือและป้องกันคนจนจากการถูกกดขี่ของพวกที่มั่งคั่ง การปรับปรุงของเขาคือการวางระเบียบใหม่เกี่ยวกับการเก็บภาษีอากร จัดการแก้ไขระบบการเกษตรและการค้าภายในประเทศ รวมถึงการจัดวางนโยบายด้านการทหาร วิธีการของหวางอันซื่อประกอบด้วยโครงการหรือมาตรการต่าง ๆ ดังนี้ (Jian Bozan, 1981, pp. 58-59., Chun-shu Chang, 1975, pp. 261-262., Dun Jen Li, 1978, pp. 207-210. และ Fairbank and Reischauer, 1978, p. 128.) คือ

(1) การวางแผนทางการคลังของรัฐ : เขาเสนอให้มีการควบคุมทางการคลังด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการวางแผนทางการคลัง (Finance Planning Commission) ในเดือนที่ 2 ของปี 1069 เพื่อศึกษาและแนะนำการจัดองค์การเกี่ยวกับการคลังของรัฐเสียใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้ทราบรายรับรายจ่ายประจำปีที่แน่นอน

(2) การค้า : เพื่อปกป้องทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค และเพื่อรักษาเสถียรภาพของราคา โครงการ "Marketing and exchange program" และระบบการค้าโดยรัฐ (State trade system) ได้ถูกนำมาใช้ในเดือนที่ 3 ของปี 1072 โดยกำหนดว่าผลผลิตที่ผลิตได้ในแต่ละภูมิภาค จะต้องเก็บไว้ชำระเป็นภาษีและไว้บริโภคในท้องถิ่นในยามขาดแคลนจำนวนหนึ่ง ที่เหลือจะต้องให้รัฐรับซื้อในราคาถูกเก็บไว้ใช้ยามขาดแคลนหรือนำไปขายในราคาแพงยังภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อก่อให้เกิดการหมุนเวียนของสินค้าตลอดจนช่วยให้ราคาสินค้าคงที่อยู่ และเป็นการนำผลกำไรมาสู่รัฐ ภายใต้ระบบนี้รัฐบาลได้จัดตั้งองค์การตลาด (Marketing agencies) มากกว่า 20 แห่ง ในเมืองหลวงและเมืองใหญ่อื่น ๆ เพื่อจัดการซื้อขายสินค้าเพื่อการค้า หรือย้ายสินค้าล่วงหน้าให้แก่ผู้ผลิต ทั้งนี้เพื่อเป็นการประกันตลาดให้แก่ผลผลิตของผู้ผลิต โดยกลไกดังกล่าวราคาย่อมมีเสถียรภาพ ผู้บริโภคและผู้ผลิตได้รับการปกป้อง และแน่นอนรัฐบาลคงได้รับผลกำไรมากพอสมควรเช่นกันในขบวนการนี้

(3) การให้กู้ยืมเงินของรัฐแก่ชาวนา (Farming Loans) : เนื่องจากหวางอันซื่อเห็นว่าชาวนายากจนอย่างมาก แต่แต่ละปีบุคคลเหล่านี้ต้องกู้ยืมเงินจากนายทุนเงินกู้เพื่อเอาไปลงทุนซื้อเมล็ดพันธุ์และจะมีรายได้หรือเงินทองหลังฤดูเก็บเกี่ยวซึ่งต้องนำเงินไปชำระหนี้และใช้จ่ายในปีต่อไป คนรวยมักเอาเปรียบคนจนโดยบังคับให้จ่ายหนี้สินเป็นพืชผล ถ้ากู้ยืมก็จะต้องจ่ายคืนในอัตราดอกเบี้ยสูง เช่นมีอัตราตั้งแต่ 60 - 70 % ดังนั้นเขาจึงเสนอโครงการที่เรียกว่า "Green Sprout Program" ในเดือนที่ 9 ปี 1069 โครงการนี้ให้ชาวนากู้ยืมเงินจากรัฐได้โดยเสียดอกเบี้ยในอัตรา 20 % หรือ 30 % ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำมากในขณะนั้น โดยรัฐบาลได้

จัดตั้งธนาคารของรัฐขึ้นหลายธนาคารเพื่อให้บริการในเรื่องนี้ และรัฐบาลจะให้กู้ยืมเงิน 2 ครั้ง ต่อปีแก่ชาวนาที่ต้องการ ผู้กู้ยืมต้องจ่ายคืนเงินต้นและดอกเบี้ย 2 ครั้งต่อปี ปกติจ่ายในฤดู ไร่ไม่ผลและฤดูไร่ไม่ร่วง ทั้งนี้ภายหลังที่ได้จ่ายภาษีที่ดินตามปกติแล้ว อย่างไรก็ตามในกรณีที่ การเก็บเกี่ยวไม่ได้ผลพวกเขาอาจได้รับการพักชำระหนี้เป็นเวลา 1 ปี ดังนั้นมาตรการนี้นอกจากช่วยชาวนาที่ยังชีพอยู่ได้แล้วยังสามารถเสียภาษีได้ซึ่งเป็นประโยชน์กับรัฐ และยังเป็น การกีดกันการกู้เงินจากเอกชนมาเป็นการกู้เงินจากรัฐได้ด้วย

(4) การสำรวจที่ดินและการเก็บภาษีที่เป็นธรรม (Land survey and Equitable tax) : ในเดือนที่ 8 ปี 1072 กำหนดให้มีการสำรวจที่ดินให้เป็นระเบียบเสียใหม่ เพื่อการจัดการ หลีกเลียงภาษีและภาระที่ไม่เป็นธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคทางเหนือ มาตรการนี้ กำหนดให้จัดแบ่งที่ดินออกเป็นส่วนเท่ากัน และให้เก็บภาษีที่ดินในอัตราต่างกันแล้วแต่ คุณภาพของที่ดิน โดยแบ่งที่ดินออกเป็น 5 ระดับจากเลวถึงดีมาก และเก็บภาษีตามจำนวน ผลผลิตที่ได้ในที่ดินนั้นไม่ยกเว้นแม้แต่เจ้าของที่ดินที่มั่งคั่ง นอกจากนี้ยังจัดให้มีการประเมิน ภาษีเป็นประจำทุกปีเพื่อกันการหลีกเลียงภาษี นอกจากการสำรวจที่ดินใหม่แล้ว หวางอันซื่อ ยังได้ปฏิรูปการชลประทาน การควบคุมน้ำท่วม และการบำรุงที่ดินรกร้างที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ โดยที่โครงการขนาดใหญ่รัฐเป็นผู้ดำเนินการ สำหรับโครงการขนาดเล็กได้ส่งเสริมให้ชาวนา ดำเนินการโดยรัฐให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ มาตรการนี้ถูกนำมาใช้ใน ค.ศ. 1070 ซึ่ง 7 ปีต่อมาที่ดิน ที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้ประมาณ 361,178 ไร่ ได้รับการบำรุงให้ใช้ประโยชน์ได้

(5) ยกเลิกการเกณฑ์แรงงานและใช้การเก็บภาษี Corvee Exemption Tax แทน : เนื่องจากการเกณฑ์แรงงานซึ่งส่วนใหญ่ใช้กับคนจนที่ไม่อาจชำระภาษีได้นั้น ในบางครั้งได้เป็น อุปสรรคต่อการเพาะปลูกโดยเฉพาะในฤดูไถหว่านหรือเก็บเกี่ยว เขาจึงเสนอให้ยกเลิกและนำ เอะระบบบริการจ้างมาใช้แทนทั่วประเทศในเดือนที่ 10 ปี 1070 วิธีการก็คือให้ผู้ถูกเกณฑ์ แรงงานจ่ายเป็นค่าภาษีโดยเรียกเก็บตามส่วนได้แทน และบังคับใช้กับเจ้าของที่ดินใหญ่ด้วย รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการแบ่งฐานะพลเมืองออกเป็น 5 ระดับ โดยจัดระดับตามความร่ำรวย ฉะนั้นผู้ที่ไม่ต้องการถูกเกณฑ์แรงงานก็ต้องจ่ายเงินให้ตามฐานะของตน ซึ่งนับว่าเป็นการ เก็บที่ยุติธรรม

(6) เงินตรา (currency) : ยกเลิกข้อห้ามการส่งและการซื้อขายทองแดงของ เอกชนในเดือนที่ 7 ปี 1070 และได้เพิ่มการผลิตเหรียญทองแดงของรัฐบาลในหลายวาระ เพื่อสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากการคลังของรัฐขยายตัว และความต้องการจ่ายภาษี เป็นเงินสด

(7) การทหารและการป้องกันประเทศ : หวางอันซื่อได้ปรับปรุงระบบการทหารใหม่ โดยนำเอาระบบอาสาสมัคร (Militia) มาใช้ โดยเสียค่าใช้จ่ายเอง เขาดำเนินการโดยฟื้นฟูระบบเปาเจี๋ย (pao-chia system) มาใช้ใหม่ใน ค.ศ. 1071 นอกจากนี้ยังได้นำเอาระบบการเลี้ยงม้ามาใช้ในเดือนที่ 5 ปี 1072 เพื่อจัดหาอุปทานม้าที่มากพอ สำหรับใช้ในราชการตามปกติ และใช้ในกองทัพเมื่อเกิดสงคราม โดยรัฐออกค่าใช้จ่ายในการซื้อและเลี้ยงดูม้า ด้วยการมอบม้า 1 ตัวให้ทุกครัวเรือนเป็นผู้เลี้ยง แต่เมื่อเกิดสงครามต้องนำม้ามาช่วยรัฐ นอกจากนี้ในเดือนที่ 6 ปี 1073 ได้มีการจัดตั้ง Directorate of weapons ขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพของอาวุธให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า การปฏิรูปของหวางอันซื่อมีส่วนคล้ายคลึงกับทฤษฎีรัฐสวัสดิการ (welfare state) และเศรษฐกิจแบบวางแผน (planned economy) สมัยปัจจุบัน เขาถูกตราหน้าและยกย่องให้เป็นนักสังคมนิยม จากการปฏิรูปของเขาได้นำความมั่งคั่งกลับมาสู่ราชวงศ์ซ่ง เป็นการช่วยแก้ปัญหาที่รัฐเผชิญอยู่ให้ดีขึ้นแม้การปฏิรูปนี้จะเป็นที่นิยมของชาวนาที่ยากจน แต่เนื่องจากแผนการปฏิรูปนี้เป็นการขัดผลประโยชน์ของผู้ที่มั่งคั่ง ดังนั้นการปฏิรูปนี้จึงถูกต่อต้านจากผู้เสียประโยชน์และปฏิบัติได้ไม่นานก็ต้องล้มเลิกไป ประจวบกับในเวลาต่อมาความสำคัญของรายได้ของรัฐที่อาศัยแต่ภาษีที่ดินได้ลดน้อยลงไปเพราะรัฐได้พบแหล่งรายได้แหล่งใหม่คือ จากการผูกขาดการค้าของรัฐ จากภาษีการค้าและภาษีศุลกากร (เขียนธีระวิทย์, 2517, หน้า 75)

ความเสื่อมโทรมทางการเงินและการบริหารของซ่งเหนือ ได้สืบเนื่องมาจนกระทั่งความหยวนะนั้นได้มาถึงรัชสมัยจักรพรรดิซ่งฮุยจุง (Sung Hui-tsung, 1100-1125) การคลังของประเทศตกต่ำ ในปลายรัชสมัยของพระองค์มีกบฏชาวนาเกิดขึ้นในภาคเหนือ ประกอบกับเกิดการรุกรานจากภายนอก มาถึงรัชสมัยจักรพรรดิซ่งฉินจุง (Sung Ch'in-tsung, 1126-1127) ผู้รุกรานได้เรียกร้องบรรณาการเป็นทอง 10 ล้านเทล เงิน 20 ล้านเทล และไหม 20 ล้านพับ แต่รัฐบาลไม่อาจจ่ายให้ได้ ไก่เฟิงจึงถูกโจมตีอย่างรวดเร็ว และราชวงศ์ซ่งเหนือจึงสิ้นสุดลง (Dun Jen Li, 1978, p. 215.)

4.2 สมัยซ่งใต้ (ค.ศ. 1127 - 1279)

จากความล้มเหลวของการปฏิรูป การฟุ่มเฟือยในราชสำนัก ประกอบกับการรุกรานจากชนเผ่าภายนอก ทำให้ราชวงศ์ซ่งเหนือสูญสิ้นอำนาจไป ผู้ที่เหลืออยู่หลบหนีไปทางใต้ และภายใต้การนำของจักรพรรดิซ่งเกาจุง (Sung Kao-tsung, 1127-1162) ได้อพยพไปตั้งราชธานีอยู่ทางใต้ โดยมีหังโจวเป็นเมืองหลวง ประวัติศาสตร์จึงเรียกช่วงนี้ว่าสมัยซ่งใต้ ราชธานีทางใต้ได้กลายเป็นศูนย์กลางในทางเศรษฐกิจของจีน คือได้ยึดครองส่วนที่เรียกว่า The economic

heartland of China และช่วงนี้ก็เป็นช่วงเวลาของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว (Fairbank and Reischauer, 1978, p. 131.)

4.2.1 การเกษตรและอุตสาหกรรม : จากการที่ที่ดินในภูมิภาคทางใต้อุดมสมบูรณ์ ผลผลิตทั้งการเกษตรและหัตถกรรมมีปริมาณสูง เศรษฐกิจในยุคนี้จึงเฟื่องฟู หัวโจกกลายเป็นเมืองสำคัญมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมาก

ในแง่การเกษตร เนื่องจากการจับจองที่ดินรกร้างว่างเปล่ามากขึ้น มีระบบชลประทานและอ่างเก็บน้ำมาก รวมทั้งกบฏชาวนามีส่วนทำให้เจ้าของที่ดินผ่อนคลายการขูดรีดชาวนาลง ประกอบกับในต้นศตวรรษที่ 11 จากการทำเงินได้อาณาเขตใกล้เคียงคือจัมปา (เวียดนาม) เข้ามาอยู่ในครอบครองซึ่งจัมปาเป็นแหล่งเพาะปลูกทำให้จีนมีข้าวมากขึ้นตลอดศตวรรษที่ 11-12 ถึงเท่าตัว นอกจากนั้นการผลิตชาและฝ้ายก็ได้เพิ่มขึ้นมากเช่นกัน ทำให้การค้าเจริญตามมาด้วย

ในแง่อุตสาหกรรม ฝ้ายไหม เครื่องเงิน เครื่องปั้นดินเผาเป็นที่ต้องการของต่างประเทศ พวกช่างฝีมือได้รวมตัวกันขึ้นเป็นสมาคมช่าง การทำเหมือง การถลุงโลหะ การต่อเรือและการทำกระดาษ ตลอดจนเครื่องปั้นดินเผาก้าวหน้ายิ่งขึ้น เจริญ เจริญ และชูโจวกลายเป็นเมืองการค้าภายในที่มั่งคั่ง ที่ซึ่งโรงงานหัตถกรรมได้เกิดขึ้นมากมาย รัฐบาลและช่างฝีมือเอกชนได้ก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคนิคในการผลิตพวกดินปั้น อารูช และการต่อเรือเดินทะเล เช่นเดียวกับในการผลิตผ้า นุ่นได้ถูกนำมาปลูกในฟูเจี้ยน กว่างตงและกว่างซี รวมทั้งได้ขยายไปยังตอนกลางและตอนล่างของแม่น้ำชางเจียง นอกจากนี้ยังมีพวกเส้นใยอื่น ๆ อีกที่ถูกรวมเข้ากับรายการสิ่งทอที่มีอยู่แล้ว

4.2.2 การค้าภายในและการค้าต่างประเทศ : ในสมัยสุ่งใต้ การค้าเจริญรุ่งเรือง เป็นระยะที่สถานะทางการเงินของประเทศดีกว่าทุกสมัย จีนมีฐานะทางเศรษฐกิจดี รวมทั้งมีสถาบันหลายแห่งเกิดขึ้น ซึ่งยังคงอยู่ตราบนศตวรรษที่ 19 สาเหตุที่ทำให้การค้าขายเจริญขึ้นเนื่องจากจำนวนพลเมืองเพิ่มขึ้น เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตรวมทั้งวัตถุดิบต่าง ๆ มีมากขึ้น ทำให้การผลิตต่าง ๆ เจริญตาม ในสมัยถึงรัฐบาลควบคุมการค้าเอง แต่ในสมัยสุ่งใต้นี้การค้าตกอยู่ในมือเอกชนเป็นส่วนมาก จากความรุ่งเรืองทางการค้านี้ก่อให้เกิดสมาคมพ่อค้าขึ้นเรียกว่า “หอง” คำนี้ต่อมาใช้เรียกพวกพ่อค้าที่ควบคุมการค้ากับชาวต่างประเทศ

สำหรับการค้ากับต่างประเทศได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง กวางโจว หมิงโจว และฉวนโจว ได้พัฒนาเป็นเมืองท่าทางทะเล และมีท่าหลวงรับผิดชอบเกี่ยวกับการค้าและเพื่อจัดเก็บรายรับ ได้มีพ่อค้าต่างชาติจำนวนมากเข้ามาทำการค้าและในกวางโจว ย่านชาวต่างชาติได้ถูกตั้งขึ้นเป็นถิ่นพำนักอาศัยโดยเฉพาะ ความเจริญของการค้าต่างประเทศขึ้นอยู่กับความสะดวก

ของการเดินเรือที่มีมากขึ้น ในช่วงนี้เป็นยุคที่การค้าเจริญสูงสุด ทั้งเอเชีย เปอร์เซีย และ
แอฟริกา มีเงินตราของจีนแพร่หลายอยู่ทั่วไป ตามเมืองท่าใหญ่ ๆ ก็มีเรือสินค้าจีนไปติดต่อค้า
ขายด้วย รัฐบาลส่งเสริมการผลิตเงินตราที่ทำด้วยกระดาษออกใช้แทนเงินเหรียญเพื่อให้ทัน
ต่อการตื่นตัวทางการค้า การค้าที่รุ่งเรืองทำให้รายได้จากภาษีท่าเรือออกมามากขึ้นและรายได้
จากสินค้าเข้าและสินค้าออกก็มีมากขึ้นตามตัว สินค้าออกที่สำคัญได้แก่เครื่องลายคราม สิ่ง
พิมพ์ ภาพวาด ผ้าไหม และเงินเหรียญของจีนเองซึ่งได้รับความนิยมทั่วเอเชียโดยเฉพาะใน
ญี่ปุ่น นอกจากนี้ก็มีพวกทอง ดีบุก เงิน และตะกั่ว เป็นต้น ในการดำเนินกิจการค้าต่างประเทศ
นั้นแต่เดิมส่วนมากอยู่ในมือของพวกอิสลามจากเอเชียกลางเช่นพวกอาหรับ ในสมัยซ่งใต้
เป็นต้นมาชาวจีนได้กำสิทธิการค้าต่างประเทศได้ทั่วตลาดภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และ
เอเชียทั่วไป อาจกล่าวได้ว่าจีนได้เริ่มกลายเป็นมหาอำนาจทางทะเล (sea power) ระหว่างสมัย
ซ่งใต้และต้นสมัยหยวน (Chun-shu Chang, 1975, p. 287.)

4.2.3 ความเสื่อมของซ่งใต้ : ความเสื่อมของซ่งใต้มีสาเหตุสำคัญมาจากการ
รุกรานของชนเผ่าเร่ร่อนทางเหนือ โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 13 จีนเริ่มถูกรุกรานจากพวก
มองโกล ซึ่งเป็นชนเผ่าเร่ร่อนจากเอเชียกลาง และในปี ค.ศ. 1279 ภายใต้การนำของกุบไลข่าน
(Khublia Khan, 1215-1294) หลานเจงกิสข่านพวกมองโกลก็สามารถยึดครองจีนได้และได้สถาปนา
ราชวงศ์หยวนขึ้นปกครองประเทศจีน และนับเป็นครั้งแรกที่อาณาจักรจีนตกอยู่ภายใต้การ
ปกครองของราชวงศ์ต่างชาติ

5. เศรษฐกิจสมัยราชวงศ์หยวนหรือมองโกล (Yuan Dynasty, ค.ศ. 1279 – 1368)

กุบไลข่านได้สถาปนาราชวงศ์หยวน ใน ค.ศ. 1271 และสามารถยึดซ่งใต้ได้ใน ค.ศ.
1279 พระองค์ได้เป็นจักรพรรดิทรงพระนามว่า “หงวนสีโจ้วฮองเต้” โดยเฉพาะในรัชสมัย
ของพระองค์การพาณิชย์กรรม การค้า หัตถกรรมและการเกษตรมีความเจริญอย่างมาก อย่างไรก็ตาม
ก็ตามราชวงศ์หยวนก็ปกครองจีนเพียงชั่วระยะเวลาสั้นคือเพียง 89 ปี

5.1 ระบบที่ดินและการเกษตร

ช่วงที่จีนอยู่ภายใต้การปกครองของกุบไลข่าน แม้การผลิตการเกษตรได้ฟื้นตัวขึ้น
รวมทั้งมีการพัฒนาบ้างในภาคเหนือ แต่โดยส่วนรวมแล้วการบริหารของพวกมองโกล เป็น
อุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของจีน

5.1.1 ระบบที่ดิน : พวกมองโกลได้ยึดที่ดินด้วยวิธีที่รุนแรงยิ่งกว่าที่เคยเป็น
มา ที่ดินสาธารณะจำนวนมากทางเหนือของแม่น้ำเหลืองได้ถูกเปลี่ยนเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์
สำหรับที่ดินของรัฐบาลและที่สาธารณะอื่น ๆ ซึ่งถูกริบมาจากพวกกั๊กข่านและซ่งใต้ ได้จัดสรร

กันในกลุ่มพวกขุนนางมงโกลโดยมีขนาดตั้งแต่ 20 – 5,000 ไร่ ที่ดินที่สามารถเพาะปลูกได้ของพวกชาวนาได้ถูกริบในหลายท้องที่ และได้จัดแบ่งให้กองทัพมงโกลเพื่อทำการเพาะปลูกหรือให้แก่วัด ตัวอย่างเช่น ที่ดินที่จักรพรรดิซุนตี้ (Shun Ti, 1333-1368) มอบให้วัดฮูเซงจำนวน 162,000 ไร่ เป็นต้น พวกเจ้าชาย ข้าราชการ และพระได้ยึดที่ดินของสามัญชนเป็นของตนโดยไม่จำกัด และได้เปลี่ยนเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์ หรือนำไปให้เช่าทำการเพาะปลูก ในบางท้องที่ $\frac{5}{6}$ ของที่ดินที่สามารถเพาะปลูกได้ทั้งหมดเป็นของพวกเจ้าของที่ดิน ซึ่งส่วนใหญ่เรียกค่าเช่ารายปีเป็นข้าวประมาณ 200,000 หรือ 300,000 หาบ และได้เรียกแรงงานจากครอบครัวชาวนาถึง 10,000 ครอบครัว (Jian Bozan, 1981, p. 66.)

การสูญเสียที่ดินเกิดขึ้นพร้อมกับการสูญเสียเสรีภาพส่วนบุคคลผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือส่วนใหญ่ตกเป็นทาสของพวกขุนนางมงโกล และถูกบีบให้ต้องไถหว่านที่ดินหรือเลี้ยงปศุสัตว์และแกะโดยไม่ได้ค่าตอบแทน ในภาคใต้ชาวนาส่วนใหญ่กลายเป็นผู้เช่าของเจ้าของที่ดินรายใหญ่ และต้องจ่ายค่าเช่าหนักกว่าภาคเหนืออย่างมาก รวมทั้งต้องให้บริการแรงงานอื่นๆ ด้วย ในบางท้องที่เจ้าของที่ดินมีอำนาจขายผู้เช่าของตนเช่นทาส หรือให้เจ้าของที่ดินอื่นเช่าได้ด้วย

5.1.2 การเกษตร : งานสำคัญประการหนึ่งทางด้านเศรษฐกิจของราชวงศ์หยวน คือ การส่งเสริมกิจกรรมการเกษตร รัฐบาลชั้นตระหนักถึงความสำคัญของการเกษตร พระองค์ได้จัดให้มีการแต่งตั้งข้าหลวงส่งเสริมการเกษตรจากส่วนกลางออกไปตรวจพืชผลและให้คำแนะนำในด้านเกษตร ชักชวนให้ชาวนาบุกเบิกที่ดินทางแถบตะวันออกซึ่งยังไม่ได้ทำประโยชน์ มาตรการใหม่ที่พระองค์นำมาใช้ที่นับว่าสำคัญและแผ่ไปไกลมากที่สุดก็คือ ได้เริ่มนำเอาระบบคอมมูน (Commune System) เข้ามาใช้ (Dun Jen Li, 1978, p. 264. และ เพ็ชรี สุมิตร, 2518, หน้า 155) ในกฤษฎีกาปี ค.ศ. 1286 พระองค์ออกคำสั่งให้จัดรวมทุก ๆ 50 – 100 ครอบครัวชาวนาเข้าเป็นคอมมูน จุดประสงค์ของคอมมูนตามกฎหมายก็คือ การช่วยเหลือร่วมกันเพื่อให้มีวิธีการเกษตรที่ดีและเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น แต่ละคอมมูนให้มีชาวนาอาวุโส ซึ่งมีความรู้ความชำนาญในทางเกษตรกรรมเป็นหัวหน้าควบคุม แนะนำการเพาะปลูกและการทำนา ตลอดจนรับผิดชอบให้รางวัลและลงโทษ ในแต่ละคอมมูนมีโรงเรียนสอนหนังสือเด็กในยามว่าง มีโกดังหรือยุ้งฉางเก็บผลผลิตซึ่งแต่ละคอมมูนมีหน้าที่จะต้องแบ่งผลผลิตของตนไปเก็บไว้สำหรับใช้ในยามขาดแคลน ภายในคอมมูนจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันและให้ความช่วยเหลือคอมมูนอื่นด้วยเมื่อเกิดภัยธรรมชาติหรืออื่นๆ ในกรณีที่มีครัวเรือนไม่ครบ 50 ครัวเรือน ก็ให้ไปรวมกับหมู่บ้านอื่น ที่ไม่สามารถรวมกับหมู่บ้านอื่นได้ก็ให้ตั้งเป็นหน่วยพิเศษขึ้น ซึ่งระบบคอมมูนของราชวงศ์หยวนได้มีส่วนช่วยให้การเกษตรและเศรษฐกิจดีขึ้น

5.2 ระบบภาษีและเงินตรา

รัฐบาลมองโกลได้รับมรดกการภาษีอากรจากรัฐบาลสูงตอนปลาย แต่ได้ขยายการใช้ธนบัตรคือเงินกระดาษแทนเงินตราที่เริ่มใช้กันตั้งแต่สมัยสูงนั้นให้แพร่หลายยิ่งขึ้น จนถึงกับได้มีการประกาศให้ประชาชนอาจเสียภาษีโดยใช้ธนบัตรได้ (เจียน ชีระวิทย์, 2517, หน้า 75)

5.2.1 ระบบภาษี : ในสมัยราชวงศ์หยวนรัฐบาลได้ทำการเรียกเก็บภาษีตามจำนวนบุคคลและที่ดินแล้วแต่ประเภทใดจะมากกว่ากัน ถ้าครอบครัวใดมีที่ดินมากก็เก็บตามจำนวนที่ดิน ส่วนครอบครัวที่มีจำนวนคนมากก็เก็บตามจำนวนคน สำหรับชาวนาผู้ซึ่งได้จัดการเพื่อให้คงที่ดินของตนไว้ จำต้องจ่ายภาษีที่ดินและภาษีรัชชูปการ ภาษีที่ดินจ่ายเป็นข้าว 3 เซ็ง (1 sheng = 0.028 bushel) ต่อโหม่ว ภาษีรัชชูปการกำหนดเป็นข้าว 3 หาบต่อคนทางตอนใต้ของแม่น้ำจางเจียง ชาวนาสามารถจ่ายภาษีรวมเป็นข้าวและเงินสด คือ $\frac{1}{3}$ เป็นข้าวที่เหลือเป็นเงิน สำหรับบริการแรงงานสามารถเปลี่ยนไปจ่ายเป็นไหมหรือโลหะเงินได้ (Jian Bozan, 1981, p. 67.) ภาษีแรงงานเกณฑ์ที่ถูกนำมาใช้อีกนี้ยกเว้นให้แก่เด็กและคนชราไม่ต้องเสียภาษี ภาษีที่หนักและบริการแรงงานแบบบังคับนี้ทำให้ชาวนาซึ่งมีที่ดินจำนวนมาก ต้องสละที่ดินของตนให้แก่ขุนนางมองโกล และกลายเป็นผู้เช่าแทน สำหรับภาษีการค้าเรียกเก็บ 1 ใน 30 ของจำนวนรายได้จากการค้าของพ่อค้า จากการที่มีความสงบเรียบร้อยภายในประเทศมีส่วนให้กิจการค้าทั้งภายในและต่างประเทศเจริญขึ้น เพราะฉะนั้น ภาษีที่ได้จากการค้าจึงมีจำนวนมากขึ้น

5.2.2 เงินตรา : เงินกระดาษที่เพิ่มขึ้นในสมัยสูงทำให้เกิดความสะดวกในทางเศรษฐกิจ ราชวงศ์หยวนได้ใช้มาตรการเงินตราเหมือนกันทั่วประเทศ โดยเริ่มใช้ธนบัตรล้วนชำระหนี้ต่อรัฐ รวมทั้งการเสียภาษีก็ให้ใช้ธนบัตรและมีที่แลกเปลี่ยนทุกแห่งจึงเป็นที่นิยมมาก ใน ค.ศ. 1260 เงินกระดาษรุ่นแรกของราชวงศ์หยวนได้ถูกออกใช้ อย่างไรก็ตามต่อมาเมื่อจักรวรรดิขยายตัวออกไปและกิจการค้าเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการพิมพ์ธนบัตรออกมาใช้มากเกินไปเป็นเหตุให้เงินคงคลังที่หนุนหลังมีไม่เพียงพอจึงก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อขึ้น ราคาสินค้าแพงขึ้น ใน ค.ศ. 1272 รัฐบาลได้ออกธนบัตรชุดใหม่มาใช้หมุนเวียนและธนบัตรเก่าถูกเปลี่ยนเป็นธนบัตรใหม่ในอัตรา 5 : 1 และใน ค.ศ. 1309 สถานการณ์เช่นนี้ได้ปรากฏอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้น ภายในเวลา 50 ปี จาก ค.ศ. 1260 – 1309 เงินกระดาษของราชวงศ์หยวนถูกทำให้เสื่อมค่า 1000 % ในขณะที่มูลค่าของเงินกระดาษตกต่ำลง ราคาสินค้ากลับสูงขึ้นใหม่ ดังนั้น การปลอมแปลงจึงขยายตัวอย่างกว้างขวาง สถานการณ์ยิ่งเลวร้ายลงไปอีกเมื่อรัฐบาลมักจะปฏิเสธการเปลี่ยนคืนธนบัตรที่ฉีกขาดเพราะใช้มานานด้วยธนบัตรที่ออกใหม่ ซึ่งเท่ากับ

เป็นการปล้นตามกฎหมาย (Dun Jen Li, 1978, p. 265.) ด้วยความยุ่งยากดังกล่าว ในต้นศตวรรษที่ 14 จึงต้องยกเลิกการใช้ธนบัตรและหันมาใช้เงินอี่แปะแทนในปี ค.ศ. 1311 แต่อย่างไรก็ตาม ธนบัตรก็ยังคงมีใช้อยู่ต่อมาบ้าง

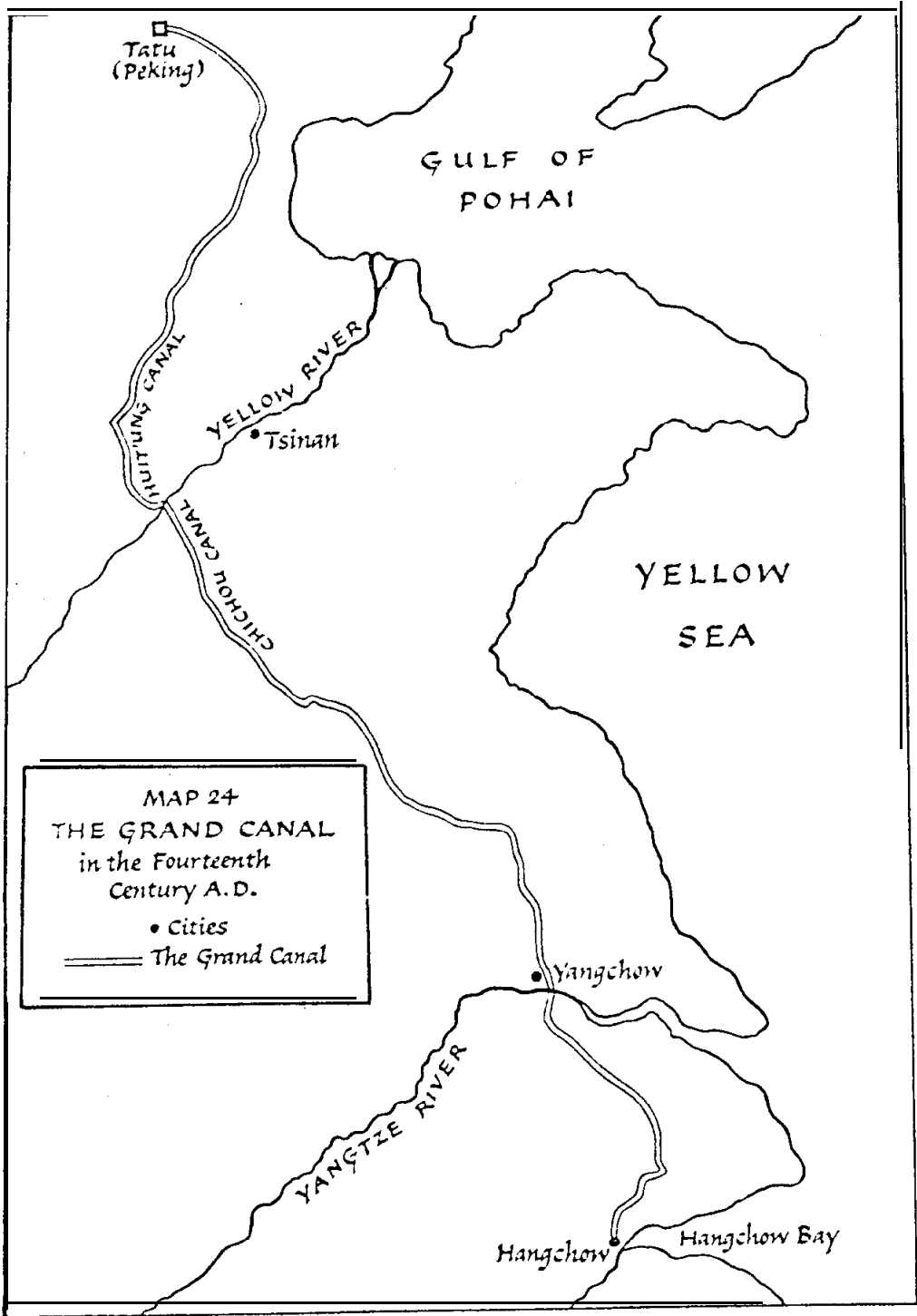
5.3 การค้าและอุตสาหกรรม

จากการคมนาคมที่สะดวกขึ้นโดยเฉพาะการขุดคลองหลวงเชื่อมปักกิ่งกับหังโจว ใน ค.ศ. 1289 ประกอบกับมีการใช้ธนบัตรในระบบเดียวกันช่วยให้การค้ากว้างขวางและสะดวกขึ้น ซึ่งก็ได้ส่งผลให้พวกโรงงานอุตสาหกรรมตามท้องถิ่นต่างๆ เจริญขึ้นตามความต้องการของตลาด ในสมัยกุบไลข่านรัฐบาลได้สร้างระบบผูกขาดสินค้าสำคัญๆ ขึ้น เช่น การผูกขาดเกลือ เหล้า เหล็ก เป็นต้น นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้ทำการค้าเองโดยจัดตั้งโรงงานของรัฐขึ้นที่สำคัญคือ อุตสาหกรรมงานฝีมือ ผลิตภัณฑ์สำหรับพวกชนชั้นสูง ภายใต้การจัดการของรัฐได้บรรลุถึงคิรีที่สูงของความชำนาญเฉพาะอย่าง มีโรงงานสำหรับทำการผลิตสิ่งของพวกทองเงิน ทองเหลือง เหล็ก ไม้ไผ่ ไม้ หยก หินและเครื่องดินเผาเคลือบ นอกจากนี้ยังมีเตาเผาอิฐ โรงฟอกหนัง และคลังสรรพาวุธ โรงงานถลุงเหล็กได้ถูกแบ่งออกเป็น 2 สาขา คือ การถลุงเหล็ก และการทำเหล็กกล้า อุตสาหกรรมฟอกหนังก็แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ การฟอกหนัง การตัดและการเย็บ อุตสาหกรรมอาวุธแบ่งเป็นส่วนต่างๆ เช่น ทำคันธนู สายธนู หัวธนู เกราะ และอานม้า เป็นต้น สำหรับกิจการที่เอกชนเป็นเจ้าของก็ได้พัฒนาอย่างดีเท่าเทียมกัน ในเมืองหังโจวมีโรงงานหัตถกรรมขนาดใหญ่พอสมควร คนงานนับพันๆ คนถูกจ้างงานในโรงงานของรัฐ พวกนี้เรียกว่าช่างฝีมือของรัฐบาลหรือของกองทัพ สำหรับพวกแรงงานจ้างที่รู้จักกันในนามของช่างฝีมือพลเรือนมีอยู่เช่นกัน (Jian Bozan, 1981, p. 68.)

อย่างไรก็ตามแม้การค้าและการหัตถกรรมได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นอย่างมาก แต่ในเวลาต่อๆ มา เนื่องจากมีการเก็บภาษีสูงมาก โดยเฉพาะในสมัยจักรพรรดิเม่งจุง จึงทำให้การค้าและหัตถกรรมไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร จึงไม่สามารถขยายให้กว้างขวางตามความต้องการของตลาดการค้าได้

5.4 การคมนาคมขนส่งและการค้าต่างประเทศ

ราชวงศ์หยวนสนับสนุนการพัฒนาการคมนาคมทั้งทางน้ำและทางบก การย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่ปักกิ่งทำให้มีการขุดคลองและสร้างถนนมุ่งเข้าสู่ปักกิ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้การขนส่งรวดเร็วยิ่งกว่าแต่ก่อน ที่สำคัญก็คือ ความจำเป็นในการลำเลียงข้าวจากอู่ข้าวแถบลุ่มแม่น้ำแยงซีตอนล่างที่อุดมสมบูรณ์ไปยังปักกิ่ง ทำให้มีการขยายระบบคลองหลวงใหญ่จากแม่น้ำเหลืองขึ้นไปทางเหนือเข้าไปยังปักกิ่ง จึงโปรดให้มีการขุดคลอง 2 สาย คือ คลอง Chichou และคลอง Huit'ung หรือคลองเชื่อมกัน โดยมี Guo Shoujing (1231-1316) เป็นผู้รับผิดชอบใน

โครงการดังกล่าว โครงการนี้ต้องใช้แรงงานกุลีถึง 2.5 ล้านคน และสำเร็จใน ค.ศ. 1289 ผลก็คือ ทำให้คลองหลวงใหญ่สมบูรณ์เป็นการเชื่อมป่อกิ่งกับเมืองหังโจวทางใต้ที่มั่งคั่งที่สุด และที่สำคัญก็คือ บนเขื่อนหินของระบบคลองหลวงใหญ่สายที่ 2 นี้ ได้ทำทางหลวงจากหังโจวไปยังป่อกิ่ง ซึ่งมีระยะทางยาว 1,100 ไมล์ และต้องใช้เวลาลงถึง 40 วันจึงข้ามพ้น (Jian Bozan, 1981, p. 68., Dun Jen Li, 1978, p. 263. และ Fairbank and Reischauer, 1978, p. 170.) นอกจากนี้ยังได้สร้างถนนเชื่อมเมืองต่าง ๆ กับเมืองหลวงอีกมากมาย กุบไลข่านยังได้พยายามคงไว้ซึ่งระบบไปรษณีย์ที่มีประสิทธิภาพ รัฐจึงจัดสร้างสถานีเปลี่ยนม้าขึ้นตามเส้นทางถนนต่าง ๆ และมีม้าไว้ใช้ในราชการตามสถานีต่าง ๆ ถึง 200,000 ตัว (คาร์ริงตัน กู๊ดริคค์, 2527, หน้า 97)

ในด้านการค้ากับต่างประเทศเจริญทั้งทางบกและทางทะเล จากการสร้างทางหลวงหลายสาย ทำให้การค้าทางบกระหว่างจีน ผ่านเอเชียกลางไปจนถึงยุโรปสะดวก ซึ่งปรากฏว่า ได้มีชาวจีนไปรับจ้างทำงานเกี่ยวกับการชลประทานแถบลุ่มแม่น้ำไทกริส - ยูเฟรติสด้วย (ไฟโรจน์ โปธิ์ไทร, 2517, หน้า 230) อย่างไรก็ตามการค้าต่างประเทศทางบกของจีนส่วนใหญ่ดำเนินการโดยพวกพ่อค้ามุสลิมแถบเอเชียกลาง สำหรับการค้าต่างประเทศทางทะเลนั้น ส่วนมากผ่านมหาสมุทรอินเดีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในสมัยกุบไลข่านมีเมืองท่าสำคัญ 7 เมือง คือ กวางตุ้งทางตอนใต้ของจีน อามอยและเซียงไฮ้ เฉพาะอามอยเป็นเมืองท่าที่ใหญ่ที่สุดในขณะนั้น นอกจากนี้ก็มีเมืองกัมบู อุนจิวิ ฮันเจาและเซ่งหงวน เมืองท่าเหล่านี้จะมีเจ้าหน้าที่ควบคุมเป็นพิเศษตรวจตราสินค้าเข้าออก และมีการเก็บภาษีสินค้า 1 ใน 10 และ 1 ใน 15 ที่เป็นสินค้าใหญ่ ต่อมาได้มีการเก็บภาษีกำไรสุทธิคือเก็บ 7 ใน 10 ตามจำนวนกำไรสุทธิ (ล. เสถียรสุด, 2516, หน้า 220 - 221)

ในสมัยราชวงศ์หยวนนี้ การค้าต่างประเทศส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของพ่อค้าต่างชาติ พ่อค้าต่างชาติส่วนใหญ่ในจีนมักจะได้รับสิทธิพิเศษ เช่น ไม่ต้องเสียภาษี จึงสร้างความรำรวยให้กับพ่อค้าเหล่านั้น พวกพ่อค้าต่างชาติก็ได้ส่งเงินทองข้าวของกลับไปประเทศของตน แม้ว่าในสมัยนี้มีการใช้ธนบัตรแทนเงินเหรียญ เพื่อป้องกันมิให้เงินไหลออกไปนอกประเทศมากก็ตาม ประเทศจีนได้กลับยากจนลงนับเป็นการเสียหายต่อเศรษฐกิจของจีนจากการที่พวกมองโกลได้ให้เสรีในทางการค้าแก่ชาวต่างชาติมากเกินไป ที่เป็นเช่นนี้เพราะพวกมองโกลไม่สนใจในด้านการค้าตนเอง

5.5 ความเสื่อมของราชวงศ์หยวน

ราชวงศ์หยวนเจริญสูงสุดในสมัยกุบไลข่าน แม้ว่าในรัชสมัย Temur ซึ่งครองราชย์ ค.ศ. 1294 การบริหารส่วนกลางยังคงเข้มแข็งอยู่ก็ตาม แต่หลังปี 1307 แล้ว การปกครอง

ของมณฑลเริ่มเสื่อมลงอย่างรวดเร็ว สาเหตุเกิดจากความขัดแย้งภายในของชนชั้นปกครอง สงครามกลางเมืองเริ่มเกิดขึ้นหลัง ค.ศ. 1328 แต่สาเหตุสำคัญคือ ความหายนะทางเศรษฐกิจ จนถึงกับได้รับการกล่าวถึงว่า “เป็นยุคที่ความยากจนเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วที่สุด” (อรพินท์ พงษ์ภักดี, 2521, หน้า 189) จากการที่แม่น้ำเหลืองก่อให้เกิดน้ำท่วมอยู่เนือง ๆ ทำให้เกิดความเสียหายต่อการเกษตร เกิดภาวะข้าวยากหามาแพงทำให้ชาวนาได้รับความเดือดร้อน ประกอบกับการบังคับเกณฑ์แรงงานจากชาวนาหนักมากขึ้นได้เป็นสาเหตุหนึ่งนำไปสู่การจลาจลของพวกชาวนา การจลาจลเกิดขึ้นครั้งแรกใน ค.ศ. 1325 และใน ค.ศ. 1329 ผู้ดอยยากมีจำนวนถึง $\frac{1}{6}$ ของพลเมืองทั้งหมด การจลาจลได้เกิดขึ้นอีกสุดท้ายเป้าหมายการจลาจลนำไปสู่ความพยายามล้มล้างราชวงศ์หยวน ใน ค.ศ. 1368 จูหยวนจิ้ง หัวหน้ากบฏชาวนาได้รวบรวมกำลังล้มราชวงศ์หยวนจนสำเร็จและได้สถาปนาราชวงศ์หมิงขึ้น จีนจึงรวมกันได้อีกครั้งหนึ่ง
